

ایرہلے IRƏLI

سیاسی، کولتورل و سوسیال دیجیتال درگی

- ▶ اندیتور دن – داوود توران
- ▶ میللیتچی کیمدیر و کیم دئیل – سیمین صبری
- ▶ آذربایجان میللی مسئلهسی و میللی و مدنی درنکلرین یارانماسی – ایشیق سؤنمز
- ▶ گوئی آذربایجان میللی حرکتی و میللیتچیلیک – اوغوز تورک
- ▶ میللیتچیلیک: یاخچی، پیس، چیرکین؟! – امیر مردانی
- ▶ هانکی میللیتچیلیک و هانکی تورکچولوک – محسن سعادت
- ▶ میللی حرکت نه اوچون موباریزه آپارمالیدیر؟ – ابراهیم نفیسی
- ▶ ندن ناسیونالیسم؟ – س.ز.

Temmuz 2018

مرداد ۱۳۹۷

انڈیتور: داوود توران

سیاسی، کولتورل و سوسیال دیجیتال درگی

فهرست

۳	◀ اندیپتوردن - داوود توران
۴	◀ میللیتچی کیمدیر و کیم دنییل - سیمین مبری
۶	◀ آذربایجان میللی مسئلهسی و میللی و مدنی درنکلرین یارانماسی - ایشیق سوئمز
۱۱	◀ گوئنی آذربایجان میللی حرکتی و میللیتچیلیک - اوغوز تورک
۱۴	◀ میللیتچیلیک: یاخچی، پیس، چیرکین؟! - امیر مردانی
۱۹	◀ هانکی میللیتچیلیک و هانکی تورکچولوک - محسن سعادت
۲۱	◀ میللی حرکت نه اوچون موباریزه آپار مالیدیر؟ - ابراهیم نفیسی
۲۴	◀ ندن ناسیونالیسم؟ - س.ز.

ئەدیتور دىن

ايرەلى درگىسىنىن اوچونجو سايبىسى ايلە سىز دە يىرلى اوخويوجولار يىن قارشىسىندا يىق. اوچونجو سايبى بىر آز گىچ يايىنلاسا دا چالىشدىق ھىم قونو اعتبارى ايلە ھىم دە اىچرىك آچىسىندان سانباللى بىر سايبى سىزىن اوچون حاضىرلاياق. اۇنچكى سايبىلار يىمىزدا اولدوغو كىمى بو سايبىمىزى دا اۋۇل بىر قونويا آيىردىق. بو سايبىمىزدا آذربايجان مىللىى حركىتى و مىللىتچىلىك باشلىغى آلتىندا دە يىرلى بازارلار يىمىزىن فىكىرلىنى اۋىرنە يە چالىشدىق.

گونى آذربايجان مىللىى حركىتى اۋۇل فلسفى و سياسىى مجادلەسىنى مىللىتچىلىك چرچوسىندا اورتايا قويمايا چالىشماقدادىر. بو قونودا گونوموزە قدر قايناق اولوشدوراجاق آكادمىك چالىشما اولماسادا، حركتىن سۈيلىملىرى بو يۈندە دىر. مىللىى حركت فارس فاشىزمى و شونىستى اولاراق آدلاندىرىغى قارشى جىبە يە مىللىتچىلىك و مىللىى كىملىگىنى قوروماق سۈيلىملىرى ايلە قارشىلىق وئىمكەدە دىر.

ايندى ايسە سۈرو ھانسى و نىجە بىر مىللىتچىلىك ايلە آذربايجان مىللىى حركىتى نىن اۋۇرونو ايفادە ائتمە سىدىر؟ بو مىللىتچىلىك آنلايىشى ايلە سياسىى و تۈپلۈمسال سۈرونلار يىمىزى نە قدر چۈزە بىلە جە يىك؟ مىللىتچىلىك بىزىم قورتولوشوموز اوچون تىكجە يول مودور؟ اۋۇرونو مىللىتچىى اولاراق تانىملامايان دا مىللىى حركت اىچرىسىندا يىر آلايىلر مى؟ بو و بونا بنىر سۈرولار يانيت آختاردىق.

بو سايبى دا سىمىن خانىم صبرى مىللىتچىلىگە الشدىرل ياناشاراق اۋۇل فىكىرلىرىنى اورتايا قويوموشدور. ايشىق بەى سۈنمىز ايسە مىللىى دە يىر و مىللىى درىكلر چرچوسىندا مىللىتچىلىك مسئلە سىنە ياناشمىشدىر. اوغوز بەى تورىك مىللىى حركتىن مىللىتچىلىك اۋۇل لىرى اۋۇل رىندە دورموشدور. امىر بەى مردانى اولايا داھا اطرافلى باخاراق مىللىى حركىتى چوخ بويوتلو اولاراق اينجە لىمىشدىر. محسن سعادىت اۋۇل يازىسىندا ھىم مىللىتچىلىك ھىم دە تور كچولوك قونولار يىنا ياناشمىشدىر. ابراھىم نفىسى ايسە قورتولوشوموزون يوللار يىنى مىللىتچىلىك و اونون دىشىندا آراشدىر مىشدىر. و سون اولاراق سىز نە اوچون ناسيونالىزم يازىسى ايلە فىكىرلىرىنى آچىقلا مىشدىر.

اومارىم بو سايبى دا آذربايجان مىللىى حركىتى نىن سۈرە جىندە مىللىى فعاللار يارارلى اولار. فىكىرلىرىنىز و يازىلار يىنىز ireli2018@gmail.com آدرىسىنە گۈندەرە يىلر سىنىز.

داوود توران

سیمین صبری

میلیتیچی کیمدیر و کیم دئیل!

سیاسی، کولتورل و سوسیال دیجیتال درگی

سون زامانلار خاريجده ياشايان دوستلاردان بيرى منه بير سووال وئردى كى بيز نييه ايراندا ميللى كيمليگيميز ايله هئچ ايلگيلنمزديك اما خاريجه گلنده بو ميلتچيلىك "ايرانلى" لارين ايچينده بئله يايقين اولموشدور.

منجه دوستوم اصلينده چوخ جيدى بير مسئله يه بارماق قويوموشدور.

بو حقيقت خاريجده كيمليكلىرله چاتانلارين بير چوخونا شاميلدير. اؤرنگين من اؤزوم حقيقتن ايلك ايللرده اورپايا گلندن سونرا اؤزومو و ميللى كيمليگيمي تقديم ائتمكده چتينلىك چكركن، ياواش ياواش ائله ياشاديغيم بو ۵ ميللؤلوق وئنداشلى اولان اما ايكي رسمى دىلى اولان و ايكي فرقى ائتيك گروپو اولان نوروئچ ده اؤيرنديم كى بير اؤلكه نين وئنداشلىغى سنين وئنداشلىق كيمليگيندير. مادام او اؤلكه واردير اودا وار اولا بيلر اما او داغيلسا و يا آدينى دئيشسه و يا باشقا اؤلكه ايله بيرلشسه و... سنينده او كيمليگين دئيشسه بيلر. اسكى يوكوسلاوييا و چئكوسلاواكيا و بو يوخ اولان اؤلكه لرين وئنداشلىغى بونا ميثال اولا بيلر.

اما بيرده دئمك اولار كى هر كسين بير بئليلى ائتيك قروبا منسوب اولماسى اوچون بيرده ائتيك كيمليگى وار كى بونا بعضا ميللى كيمليك ده دئييلر و بيلهرك يا بيلمه دن، وئنداشلىق ميللى كيمليگى ايله قارشيديريلير. بو كيمليك، يعنى بير ائتيك قروپونا منسوبيتيميز، وئنداشلىق كيمليگى يا پاسپورتدا قئيد اولان او «دئولت ميلت» منسوبيتيميزين عكسینه، بو دونيادا هاردا اولوروق اولاق دئيشيمز. دئمك بوردا بيز ائتيك منسوبيتيميزدن دانشيريق كى ايراندا اولاندا، ايندى كى بير چوخ ايراندا ياشايان غئيرى فارس ميلتير كيمى، اونو تانيماغا و دقيق لشدرمه يه بيلهرك ايزين وئرمييلر و هر كسى وئنداشلىق كيمى اساسيندا «ايرانلى» تعريف ائديلر كى حاكيميتلر، اولسون پهلويلر اولسون ايسلام جومهوريسى، تهلوكه لى ميللى شعورون اويانيشينين قاباغين آلميش اولسونلار.

ياشاديغيم اؤلكه ده نوروئچ وئنداشلارى، اولسون ساميلرى كى نوروئليرله گؤره تامامن باشقا ديللى و باشقا گئيملىرى و باشقا موسيقيلىرى و عادت عئنه لرى واردير، هر ايل ۱۷ ماي آيينى ميللى گون يا اؤزلرى دئمشكن "ناسيونال داگ" كيمى بؤيوك بير طمطراق و كوتلوى شليكله قئيد ائدرلر. بيلديگيميز كيمى نوروئچ

اوزون زامان دانمارک و سونرا ايسونچين پادشاهليقلارى آلتيندا ياشايبدير. مابين ۱۷ -ده نوروئچ ميللى گونودور. بو گون ۱۸۱۴ -جو ايلده نوروئچ کونستيتوسيياسي "ايدسولل" ده ميللى مجلسين صدرى طرفيندن ايمضالانميشدير. قورولتاي سونرا يئکديليلکله موستقيل نوروئچين کرالى، شاهزاده خريستيان فرندريکنى سئچميشدير.

دئمهلى بو "ميللى گون" ده نوروئچ ين خاريجى دئولتlerin يوز ايللر بويو بوينوندا اولان بويودورو قوندان قورتارماق گونودور و دئديگيم کيمي بوتون ائتنیک گروپلاردا اونو اوز ميللى گئييم و حتى بايرقلارى ايله چييين چييينه و برابرجه نوروئچده قعيداندلار.

اورپادا بير باش "ميلتچيلک يا ناسيوناليسم" کلمه سينده تئز تئز منديدا راست گليریک کي اودا نه اينكى دئولتlerin ميللى - دئولت چيخارلارى، بلکه بعضى عيرقچى پارتيلرين اؤز عيرق يا ائتنیکلرين باشقالارى، اؤزليکله اورا گلن آسيالى يا آفريقالى خاريجيلردن اوستون گؤرمه سيله اؤزونو گؤستير و حتى تهلوکەلى ايدەلريده گنجلر آراسيندا ياماغا باشلاير. دئمک پارتيلالارين ايدئولوگيى سولچو يا ساغچى يا ليبرال و يا دينچى يا... بونلارين قاريشيميندان اولوشا بيلر، اما بير پارتيا آرتيق عيرقچيلغا اساسن قورولا بيلمز! بير پارتيا بياننامه سين بير عيرقين اوستونلويونه قويدوقدا فاشيست-نازى پارتياى کيمي عملده اؤزونو گؤسترتر کي اودا دونيادا ان فاجيعه وى و اينسانليغا قارشى بير حرکتدير.

اونا گؤره حتى بعضى عيرقچى ايستك داشايان پارتيلرده بونو بيله رک اؤز پارتيلرينه "دئموکرات" آدى سئچمکله بو خوشا گلمز آدى يعنى ناسيوناليست پارتى يا ميلتچى پارتى آدين ماسکالاماق ايستسه ده، عملده يالنيش عيرقچى سلوقانلار و مئديا دا گؤرولشلى ايله توپلومدا تانينار و اينسانلار ايچينده ائله دوغرو اولارق ناسيوناليست پارتيسى کيمي ديشلار و لعنتلر.

بيز آذربايجان ائولادى اولان تورک کيمي فخر ائمه ليگيک کي بيزيم بانى لريميز، رسولزاده دن توت پيشه وريى ه قدر هومانيسست سولچو پارتيلر اولوب، حتى رسولزاده کيمي شرقدە سوسپال دئموکراسييين بانيلريندن بيرى اولموشوق. دونيادا ايندى اينسانجيل بير پارتيا کيمي تانينماق اوچون عيرقچى سلوقانلاردان و يازيلاردان اوزاق دوران ميللى حرکتين پارتيلرى، ايراندا چوخ ميلتلى بير اؤلکەنين بير حال حاضيردا عضوو کيمي بير هومانيسست سولچو يا سوسپال - دئموکرات خطين گؤتوروب هر جور عيرقچى و آوروپا و اينکيشاف ائتميش اؤلکەلرده قينانميش ناسيوناليستى شعارلاردان اوزاق دوروب ايلگى و سئمپاتى قازانماليدير. ديقتله باخديقدا حتى ائکسپانسيانيستى يا ياييملا ييجى هدفلى اولان بعضى پارتيلر ايراندا اؤزlerin دئموکرات - سولچو و هومانيسست شعارلار ايچينده عيرقچيليقدان اوزاق سياست ايله تمثيل انديرلر و آوروپانين عيرقچيلارى کيمي بونو چوخ ياخشى بيليرلر کي اينديکي دونيادا ناسيوناليسم و ناسيوناليستى پارتيلره هئچ بير يئر يوخدور.

ایشیق سۇنمز

آذربایجان میلی مسئله سی و میلی و مدنی درنکلرین یارانماسی!

ایروپا
IROLI

بیلیندیگی کیمی میللت مسئله سی میلی دیل و میلی مدنیت اوزرینده قورولار. دئمک، میلی مسئله نی جانلاندیرماق اوچون آذربایجان ادبی شخصیتلری فارس دیلینده دئییل، اؤز میلی دیلرینده فیکیر یثیرتمگی و یازماغی اساس گؤتورمه لیدیرلر. میلی مفکوره سیز هئچ بیر میللت اؤزونو یاشادا بیلمز. ایران مالیکی محروسه سینده اؤز لیکله گونئی آذربایجان تورپاقلارینداکی تورک توپلوموندا ایسلام امتی آدینا تورک شاهلیقلاری نین حاکیم اولدوقلارینا باخمایارق مشروطه حرکاتینا دک سوره گلیمیش یازیلی تورک ملی بیلینجی و شعوروندان یوخسوللوق فارس ملیتچیلیگی و پان ایرانیستلیک مفکوره سی قارشیسیندا دوروش گتیره بیلمگه رک تورک توپلومونون فارس شوونیستلیگینه تسلیم اولماسینا یول آچمیش. بئله لیکله گونئی آذربایجان تورکلوگو میلی ادبیات زمینه سینده قیسیر دوروما دوشورموش. بو قیسیرلاشماق یالنیز آنا دیلده یازیب یاراتماق زمینه سینده دئییل، میلی تشکیلاتلار، اؤزونو ایداره ائتمه، آذربایجان منلیک و کمیلیگی اوزره دوشونمه زمینه سینده ده اؤزونو آچیقچا اورتایا قویموش. دئمک، آذربایجان تجددودلوگونون یئنیلمه سی، پان ایرانیست و فارس شوونیست گوجلری نین ایران مالیکی محروسه سینه حاکیم کسیدیلکری گوندن آذربایجان میلی مفکوره سی دیرچلمک یئرینه گونو گوندن فارس تمامیتچیلیگی ایلرله مگه و آذربایجان میلی منلیک و کمیلیک مسئله سی - گئرله مگه داوام ائتمیش. زامان آخاریندا حزب نژادپرست جبهه میلی فارس مسئولو پرویز ورجاوندلر، حزب نهضت آزادی فارس مسئولو ابراهیم یزدی اؤز ال ائتیلاری نین واسیطه سی ایله تبریزده آذربایجان میلی منلیک و کمیلیگی علییهنه میتینگ دوزنله مگه اؤزلرینه جسارت قازانمیشلار. مسئله بونلارلا دا یکونلاشمایارق فارس شوونیستلرینه آفاق آلتی و بیر سککی ماهیتینده دؤنموش پیمان پاکمهرلر نژادپرست حزب پان ایرانیست مسئوللاری او جومله منوچهر یزدی و محسن پزشکیورلار اوچون تبریزنیوز سیته سی دئییه اؤز شوونیستی و فاشیستی فیکیرلرینی یایماق اوچون تریبون یارتما تشبوونه قاپلیدیگی نین دا تانیغی اولموشوق. بونلار یارانمیش قوشول (شرایط) هامیسی بیرگون و بیر گئجه ایچینده حیاتا کئچمیش دئییل، بو مسئله کئچمیشده، اوزدن ایراق آذربایجان آیدینلاری نین فارس شوونیستلیگینه و ایستعمار چیلیغینا اویونجاق اولدوقلاریندان حنکایت اندیر.

سیاسی، کولتورل و سوسیال دیجتال درگی

بو آرادا سیدحسن تقی زاده، احمد کسروی، حسین کاظم زاده ایرانشهر، صادق رضازاده شفق آذربایجانلی شخصلر ده آدلارینی قلمه آلماق پیس اولماز. سید حسن تقی زاده مشروطه فعاللاریندان اولموش، تهران فتح اولدوقدان و آذربایجان تجددودلوک حرکتی یئیلدیکدن (شیکسته اوغراقیدان) سونرا فارسچیلیغی اساس گؤتورموش عامیون پارتیسی نین باشچیلاریندان اولموش، سید حسن تقی زاده میلی کیملیک و منلیک باخیمیندان فارس تمامیتچیلی کیمی بیر تمامیتچی اولموش و ایرانشهرلیق شعارا آلتیندا گیزلنمگه چالیشمیش. سید حسن تقی زاده بیرینجی دونیا ساواشی زامانی کاوه درگی (نشره) سینی «**کمیته نجات ملی ایران**» عنوانی ایله یایماغا باشلامیش. کاوه درگیسی ۴ ایل یایلدیقدان سونرا دوراقلامیش، سونرا تقی زاده بو درگی نین ایکینجی دؤره یاییمی نی فرهنگ و ادبی مجله بیجمینده آلمانین برلین شهرینده آوروپا مدنیتینی ایران ممالیکی محروسه سینده یایماق اوچون باشلامیش. سید حسن تقی زاده آنتی روس اولدوغو اوچون حسین کاظم زاده ایرانشهر، ابراهیم پورداوود، نصرت الله جهانگیرلر ایله بیرلیکده آلمانیاکی راسیستلیک سیاسی اورتام و شرطلرین تاثیر دایره سی آلتینا کئچه رک ایران ممالیکی محروسه سینده آلمان حکومتینه سمپاتلیغین یایلماسینا چالیشمیشلار. تقی زاده کاوه مجله سینده اؤز فیکیرینی خیلاصه اولاراق یازیر:

«قبول و ترویج تمدن اروپا بلا شرط و قید و تسلیم مطلق شدن به اروپا و اخذ آداب و عادات و رسوم و تربیت و علوم و صنایع و زندگی و کل اوضاع فرنگستان بدون هیچ استثناء (جز از زبان) راه کامیابی است...! ایران باید ظاهراً و باطناً، جسماً و روحاً فرنگی مآب شود و بس...». «تجدد پدیده ای است غربی؛ راه نجات ایران قبول اساسی این جریان در عین حفظ جنبه های مثبت و ماندنی فرهنگ ایران است. می گفتند در این رهگذر باید فرهنگ و ادب ایران را نیک بشناسیم؛ جنبه های مضر و منفی اش را طرد و ترک و جنبه های مثبت آن را پاس بداریم. اگر خود و غرب را به درستی بشناسیم، نه مرعوب تجدد خواهیم شد و نه بی رویه مفتون خود خواهیم ماند. **حفظ زبان فارسی یکی از کلیدهای پیروزی در این تلاش و حفظ هویت ملی ایران است**»^۱

اوسته گوردونگو کیمی تقی زاده لرین فیکیرلرینه اساسا فارس دیل و مدنیتی ایران ممالیکی محروسه سی اوچون ایستر میلی منلیک و کیملیک، ایستر سه ده قورتولوش اچیسیندن بیر باشاریق اچاری کیمی نظره آیینمیش. بو سابق فیکیرلر اساسیندا احمد کسروی، حسین کاظم زاده ایرانشهر ده آذربایجان ایجتماعی نی فارس شوونیستلیگینه و ایستعمارچیلیغینا قوربان ائتمیش مقامدا یئر آلمیشلار.

مسئله سید حسن تقی زاده و حسین کاظم زاده ایرانشهر و احمد کسرویلر ایله یکنولاشمایاراق صادق رضازاده شفق تبریزی ده فارس دیل و مدنیتی اوچون جان یانیرماغا و فارس شوونیستلرینه اویونجاق اولماغا چالیشمیش^۲. او اؤز آنادیلی و مدنیتینه دوشونمک یئرینه حسین گلاب، محمود حسابی کؤمکلری ایله بیر انجمن یاراداراق ۱۳۱۹ اونجو ایله دک ۴۰۰ یئنی سؤزجوک عرب و تورک دیلرینه عایید اولان کلمه لرین یئرینه فارس دیلی اوچون تقدیم ائتمگه چالیشمیش. بو کلمه لری بیر سیراسی بوگون ده فارس درسلیک کیتابلاریندا گؤزه چارپماقدادیر. دئمک، آتالار دئدیکلری «هر نه تۆکرسن آشینا، سونرا چیخار قاشیغینا» کئچمیشده اوزدن ایراق آذربایجان آیدینلاری نین ائتدیکلری یانلیش داوانیشلاری نین مفاره سینی بوگونه دک آذربایجان ایجتماعیته اؤده مگه چالیشمیش. بو کفاره اؤده مک آذربایجان میللتی نی یوخ اولاجاق مقاما دوغرو دورمادان سوروکه مکده-دیر. دئمک، بوگون آذربایجان میلی کیملیک و منلیگینه دوشون اینسانلار بو مسئله نی بیلمه دیکلری تقدیرده بو مسئله نی زامان کئچمه دن باشا دوشمه لی، اؤز باشاریق و قابیلیتلری اچریسینده آذربایجان دیلینی اساس گؤتوره رک اؤز فیکیرلرینی قالیبلاشدیرمالی و کاغیذ اوزره گتیرمه لیدیرلر. اوسته لیک یئنی میلی مسئله یه جذب و جلب اولموش اینسانلاری دا آنا دیلرینده یازماغا آلیشلا نمالیدیرلار. بو مسئله لری سیرالارکن کئچمیشده شمس تبریز سیته سینده بعضی آذربایجان

۱ - حسین کاظم زاده ایرانشهر، حاجی میرزا کاظم طبیب تبریزی اوغلو، ۱۲۶۲ (۱۸۸۳) ایلینده آذربایجانین تبریز شهرینده دونیا با گؤز آچدی، آلمانین برلین شهرینده کاوه مجله سینده قلم وورماغا و ایرانشهر مجله سی نین فوروجوسو اولدو، ۱۹۴۲ ایلینده حسین کاظم زاده ایرانشهر بیر باطنی مکتبی نی تاسیس ائتمه گه چالیشدی. باشامی نین سون زامانلاریندا سوتیسین دنگرنس هابم کئندیدنده بئرلشه رک تحقیق ایشی ایله مشغول اولدو و ۱۳۴۰ (۱۹۶۱) ایلینده دونیاسینی دگیشدی.

۲ - مجله کاوه شماره ۱ برلین ۱۹۲۰.

۳ - مجله کاوه شماره ۲، برلین ۱۹۲۰.

۴ - صادق رضازاده شفق ۱۲۷۲ (۱۸۹۳) ایلینده تبریزده دونیا با گؤز آچدی. بئرلینده شهرینده فارس شوونیست منبیللی محفللر ایله تانیش اولدو. ایران ممالیکی محروسه سینده دؤنوکدن سونرا تهراندا فارس ادبی انجمنی بارئماغا باشلادی و بیرینجی فارس فرهنگستانی فورولودقدان سونرا فارس فرهنگستانی نین عوضو اولدو. <http://persianacademy.ir/tarikhche.htm#mm1>

دیل و مدنیت هوسکارلاری نین دانشیققلاری ایله تانیش اولوروق. او ذات عالیلر توش گلدیکلری مسئله لر اوزره دنگیمک پیس اولماز دئییه دوشونوروک. محرم خوشنام شمس تیریز سایی نی جاوابلارکن دئیمیش: "تمام اجراهای من به صورت ترکی بود و من اشعار را به زبان ترکی میخواندم و ترکی صحبت میکردم ولی امروز به اتهام پان تورکیست بودن و عضو ک گ ب بودن، رئیس انجمن به صورت خودسرانه مرا اخراج کرد."^۵

اوسته گؤروندوگو کیمی آذربایجان دیلینده اؤزونو ایفاده ائتمک بیله "پان تورکیست" و خارجی عامیلره نیسبت وئرلمیش اولار. بئله بیر چیخیش بیر انجمن رئیس نی داورانیشی اولار و ایران ممالیکی محروسه سینده آپاریلان بیر فاشیستی و شوونیستی خططین ترکیب حیسه سی اولمازسا، اینسان انجمن رئیس آدلانان نجفی ذات عالینی حقوقی اورقانلار شیکایت ائتمک اوچون دوشونه بیلر.

بیلیندیگی کیمی ایران اسلام جومهوریسی نین آنا یاسالاریندا نه «پان ترکیست» دئییه بیر جوروم وار، نه ده آنا دیلینده دانیشماق و اؤزونو ایفاده ائتمک هانکی مملکتین سازمان امنیتینه منسوب اولاجاق بیر سوچ (گناه) ساییلار. آنجاق ایران ممالیکی محروسه سی فارس شوونیستلیگی بیر ایستعمارچی سیستم چنبره سینده اولدوغو اوچون او نظام و اینتیظام اطرافیندا اینسانلاری او نیظام و اینتیظاما ترس، یوخسا موافیق دئییه قلمه آلماق هر دره بگی اوچون بیر شرف ساییلار. گئنه ده انشیدیریک:

"رئیس انجمن ادبی استاد شهریار چه کسی است؟ - این انجمن به صورت شورایی اداره میشد ولی حالا آقای نجفی که رئیس حوزه هنری است، همه کاره این انجمن است. ایشان قبلاً شوراها را منحل کردند و امروز هم بنده را به جرم اینکه برنامه ها را به صورت فارسی اجرا نمی کنم اخراج نمود و آقای دلاور نژاد را به جای بنده انتصاب کرد."^۶

گؤروندوگ کیمی "مشاور هم فی الامر، شورا بینهم فی الامر" مقوله لری ده فارس شوونیستلیک و ایستعمارچیلیک سیستمی دوغرولتوسوندا حیاتا کنچرکن، سؤز قونوسو اولابیلر. آنجاق اینسانلار اؤز آنا دیل و مدنیتلرینده دانیشیب یازیشماق ایسته دیکلرینده کؤرپو چایی او طرفینده قالار و مسئول مقام دئییه دره بگلیک ائتمه گه و اؤز باشینالیغی اینسانلارین غورورلارینا داها اوستون حثساب ائدر. اوسته کی یازیداکی فیکیرلره اساساً نجفی ذات عالی نین هنر و اینجه صنعت بؤلومونون باشقانی اولماسی اونون باجاریغی آچیسیندان دئییل، فارس شوونیستلیگینه خوش خیدمتلیک ائده جگی آچیسیندان بو ذات رئیسلیک مقامینا یوکسلمیش گؤرونور. بیلیندیگی کیمی، شورا حالیندا ایداره اولان بیر جمعی بیر شخص دئییل، او شورا عووضلری بیرلیکده فورمالاشدیرابیلر. بئله لیکله محرم خوشنام ذات عالی نین فارسجا پروگرام آپارمادیغی آذربایجان ایجتماعیته ضرر وئرجه گینی او شورا عووضلری بیرلیکده تصدیقله یه بیلردی دئییه دوشونمه لی ییک. آنجاق نه دن شورالیق و جمعی مسئله لر ده - آتام منه کؤر دئدی، هر گلنی وور دئدی- مأموریت آلمیش قوللوقچولار واسیطه سی ایله حیاتا کنچیر مسئله سینده دیققت ائتدیکده نه شورائین اولدوغونو، نه ده اینسانلار و اونلارین کیم اولدوقلارینا داییر سایقی و حؤرمه گؤستریمه سی نین تانیغی اولایله ریک. علی هارای اؤز دانیشیغیندا دئییر:

"من حدود ۵ سال است که در انجمن ادبی شهریار فعالیت میکنم ولی حدود یک ماه است که مرا بصورت رسمی عضو کرده اند... اکثر افراد عضو نیستند و معلوم نبود که ما را چرا عضو نمی کردند و این امر را باید مسئولین پاسخگو باشند."^۷

گؤروندوگو کیمی بو ادبی انجمن بیچیمینی آلمیش محفل، اصلینده هئچ ده ادبی انجمن کیمی ایداره اولونمور. بیلیندیگی کیمی هر بیر انجمن و رسمی بیر قوروما قاتیلماق ایسته گن ذات عالی اؤز کیملیگی اساسیندا قورومون مسئولونا مکتوب یازار، بو ایش مکتوب ایله اولمازسا، مستقیم اورا گئنه رک کیملیگینی تقدیم ائده رک شرایطی اویقون گؤرونسه، عووضو اولابیلر. عکس تقدیرده بیر اینسانی ۵ ایل قاپیلار دالیندا ساخلاماق یوخسا اوندان اجیر کیمی ایش چکمک نه آنلام داشیبایلر؟ دئمک، بو انجملر ده ادبی آدلاملارینا باخمایارق بیر توپلومون آیدینلارینی کولتورول آلتیندا توتماق و اونلاری حاکیم نظام و اینتیظام ایستکلرینه دوغرو یؤئلندیرمه مقصدینه خیدمت ائدر گؤرونور. بئله لیکله بئلنچی قوروملار گلن اینسانلارین ادبیات سئور و صاف نیتلی اولمالارینی نظرمیزه آلمامیزا باخمایارق بو شخصلردن ایداره ائدیجی

۵ گفتگو با محرم خوشنام، مجری انجمن ادبی شهریار، بیجرم پان ترکیست یودن مرازا انجمن اخراج کردند: http://www.shamslabriz.com/susnam_anjoman.htm

۶ گفتگو با مریم خوشنام، بلخ اورایا.

۷ گفتگو با علی هارای، عضو انجمن ادبی استاد شهریار: ما نمی توانیم توهینها را تحمل کنیم: <http://www.shamslabriz.com/haray-%20anjoman.htm>

اورقانلار اۆز چیرکین چیخارلارینا دوغرو فایدالانماغا چالیشار دئییه دوشونمه لی بیک. گننه ده دانیشیقدان ائشیدیریک:

".. آقای نجفی آن روز آمدند و اعلام نمودند که **شورا منحل شده است**، چرا که **آذربایجان به زنده ها نیاز دارد نه به مرده ها که فسیل شده اند و شماها هم بهتر است که از این تاریخ فسیل دست بکشید**. اینجا **انجمن ادبی است و جای متینگ سیاسی نیست**. در این مورد البته آقای رمضان خلفی اطلاعی کاملی دارند چرا که بر روی همین مسئله درگیر شدند ولی پس از آن آقای نجفی بخاطر این گفته هایش عذر خواهی نمود ولی مسئله به اینجا ختم نشد چرا که پس از آن چندین نفر که نمی خواهم اسمشان را بیاورم، از این مسئله دست نکشیدند و دائما در گوش آقای نجفی زمزمه کردند که این افراد **پان ترکیست** هستند!"

گۆروندیو کیمی نجفی ادلی ذات ایران ممالیکی محروسه سینه حاکیم اولموش نیظاملارین بیر سیاسی تشکیلاتی منحل اعلام ائتمه لری کیمی اۆز باشینا داورانماغا چالیشمیش. یئری گلیمشکن دئییلمه لیدیر. هر بیر تشکیلاتی منحل ائتمک او تشکیلات مسئوللاری طرفیندن حیانا کنچر. آنجاق بیر تشکیلاتی قانونسوز آدلاندیرماق حاکیم بیر نظام و اینتیظاما عاید گۆرونر. او حاکیم نظام و اینتیظام هر هانکی بیر تشکیلاتین وار اولماسینی اۆز آنا یاساسینا ترس باشا دوشورسه، او تشکیلاتی غیر قانونی دئییه ایجتماعیته تانیتماغا چالیشار. آنجاق بیر تشکیلاتی منحل ائتمک مسئله سی او تشکیلاتین قوروجولاری طرفیندن حیانا کنچمه لیدیر. بورادا دا نجفی اۆز باشینالغینی ایضاح ائتمک یئرینه آذربایجان ایجتماعیته نین دالیندا گیزلنمه گه چالیشاراق ادبی زمینه ده قلم وورانلاری اولولر دئییه بو مسئله نی اونلارین دیقتینه یئتیرمگه چالیشمیش. بو داورانیش مالانصرالدین گولمه جه (فکاهی) لرینی خاطیرلاتمیش اولور.

"ماللا نصرالدین بیرگون آغاجین بوتاغی نین اوستونده اوتوراراق بوتاغی دیبندن کسمه گه چالیشمیش. یولدان کنچن بیرسی اونا دئمیش: - "ماللا عمی، نه ایش گۆرورسونوز؟" - ماللا نصرالدین دئمیش: - "گۆرورسن ده، بوتاغی کسیرم!" یولدان کنچن ماللا دئمیش: "بوتاقلا بیرلیکده یئر دوشه جه گینی دوشونه بیلرسن می؟" مالانصرالدین دئمیش: "ایش منیمدیرسه، نه ائتدیگیمی اوزوم یاخشی بیلیرم". یولچو یولونا داوام ائتمیش. بیر آزدان سونرا ماللا نصرالدین آغاجین بوتاغی ایله بیرلیکده یئر دوشموش. الی قابیرقاسیندا یولچودان داها آرتیق اۆیرنمک اوچون اونون دالیسیجا قاجمیش و اوندان نه زامان اۆله جه گینه داییر معلومات آلماق ایستمیش. یولچو: - "ماللا نصرالدین! منه دئییه بیلرسن می، من نه زامان اۆله جه گم؟"

ماللا نصرالدین: "گونلرین بیرینده سن قوجالاققان، بیر اولاغ ایله یولا دوشه جکسن. قارشیدا بیر یوخوش گله جکدیر. اولاغ اوچ یول ترک ادبلیک ائده جک. بو ترک ادبلیگین هر بیرسی سنین اۆلومونه یاخینلاشمانا داییر بیلگیلری اولوشدوراجقدیر. یوخوشون باشلانیشینداکی ترک ادبلیک جانی نین دیزه یئتمه سینی، یوخوشون اورتاسینداکی ترک ادبلیک جانی نین گۆبه جه یئتمه سینی و یوخوشون باشینداکی ترک ادبلیک سنین اۆلوموندن خبر وئره جکدیر."

گونلرین بیر گونو ماللا نصرالدین قوجالمیش، بیر اولاغ ایله یولا چیخمیش، گئتدیگی یولدا بیر یوخوش ایله اوزله شمیش. ماللا نصرالدین یوخوشو گۆرر گۆرمز؛ کنچمیشده اۆلومونه داییر ائشیتدیگی سۆزلر یادینا دوشموش. اولاغ بو ائشیتدیکلری سۆزلری عمله کنچیردیکدن سونرا مالانصرالدین اۆلوم دئییه یولون اورتاسیندا اوزانمیش. ماللا نصرالدین اۆلمکده اولسون، یولدان کنچن کاروانلارین ات قاتیرلاری یول اوزره بیر اویوق (شبه) وار دئییه، قورخاراق قاباغا گئتمک ایستمه میشلر. سونرا کاروان باشچیسى اؤنه گله رک یولون ایچینده بیر اویوغون اولدوغونو گۆرموش. ایلك بو اویوغا آغاچلا اولدوقچا برک بش آلتی آغاچ وورموش. ماللا نصرالدین چیغیرماغا باشلامیش. منی نیه دؤیورسونوز؟

کاروانباشچیسى ماللادان سوروشموش: "یولون ایچینده یاتارلار می آخی؟ باشقا یئر یاتماق اوچون تاپاییلمه دین می؟"

ماللا نصرالدین کاروانباشچیسینا دئمیش: "من اۆلموشم."

کاروانباشچیسى ماللادان سوروشموش: "سن اۆلموشسن می، اۆلن سنین کیمی اولار می؟"

ماللا نصرالدین کاروانباشچیسینا دئمیش: "اۆله اۆلمه میشم کی دانیشا داییلمه یم!"

بئله لیکله نجفی ذات عالی اینجه صنعت انجمنی رئیس اولاراق آذربایجان قلم صاحب‌لارینی فارس شوونیستلیگی و ایستعمارچیلیگی آلتیندا فسیله بنزتمه سی چوخ دا یئرسیز گؤرونمور. دئمک، اونلار اؤز عالم‌لرینده یئرئدیکلری پلانلار اساساً آذربایجان دیل و ادبیاتی دئییه فعالیت ائتمک ایسته گنلره گؤلور و اونلاری دوغرودان دا فسیللره بنزدیرلر. بئله لیکله، آذربایجان ایجتیماعیتی و اؤزلرینی آیدین قلمه آلان بیر سیرا آذربایجانلار بو فاجیعه نین نه قدر درین اولدوغونو درک ائتمک ایسته میرلر دئسک، نجفی نین فسیل دئییه ایفاده ائتدیگی کلارمین آرخاسینداکی دئییلمه میس سؤزلر دئییلیمیش اولار.

دئمک، ادبی انجمن دئدیکده بیر دیل و مدنیت اوزره فیکیر یئریدن قلم صاحب‌لاری اینسان اوغلونون قارشیسیندا جانلانیلمیش اولار. بو دیل و مدنیت اوزره بو قلم صاحب‌لاری دیری وارلیق اولاراق فیکیر گؤتورقوی ائنده و دارتیشابیلرلر. بو مسئله نین هاراسی بیر ادبی انجمندن اولان آنالیشا ترس گؤرونور دئییه نجفی ذات عالیلری سورقو سولا چکمک لازیمدیر. دئمک، آذربایجان توپلومو اوچون قلم صاحبی اولان اینسانلارین گؤرؤ و مسئولیتلری داها دا آغیردی. بو توپلوم اوچون رسمی اولاراق اؤز آنا دیلینده اوخویوب یازما بشر حقوقلاری دئییه بیر حاقلار فارس شوونیستلیک سیستمی طرفیندن عملده تانیلمامیش. میلیونلار اینسانین دیل و مدنیتلری مدنیت دئییه بربریت معاملیه سپنه تابع توتولاراق یوخ اولماغا محکوم گؤرونر.

دئمک، نجفی ذات عالیلرین گؤرؤشونه اساساً بو موضوعلارین تاریخده کی فسیل اولموش موضوعلار گؤرونمه سی، آذربایجان میللتی نین بیر میلی واریق اولاراق یوخ قلمه آیینماسی دئمکدیر. گننه ده دانیشیقدا اوخویوروق:

"چندی پیش نیز در انجمن درگیری فیزیکی روی داد ماجرا چه بود؟ - یکی از شاعر ها شعر ترکی می خواند که یکی از حضار مرتب اعتراض می کرد که ما ایرانی هستیم. پس از تمام شدن شعر خوانی این فرد معترض آمد که شعرش را بخواند که متأسفانه شروع به شانناژ پراکنی کرد که این کارهای شما ادامه همان کارهای ک گ ب است. ما ایرانی هستیم و از ایران نیز دست بر نمی داریم و فعالیت‌های ترکی کار سازمان ک گ ب است."^۹

اوسته گؤروندوگو کیمی ایرانلی اولماق=فارس اولماقدیر مسئله سی بیرسیرا مانقور تلاشمیش آذربایجانلارین دا ذهنیتینی اؤزونه جلب ائتمیشدیر. بو ایستعمارچی فیکیرلر آذربایجان ایجتیماعیتینی بیر آغاچی ایچیندن یئمه گه چالیشان آغاچ قوردلاری کیمی یئمه گه و ایچیندن چوروتمگه داوام ائدر. فارس شوونیستلری و ایستعمارچی قووه لری نین سید حسن تقی زاده، حسین کاظم زاده ایرانشهر، صادق رضازاده شفق، احمد کسروی، یحیی ذکا، تقی ارانیلره آذربایجان تورک کیملیگی و منلیگی علیهینه اولدوقلاری اوچون اونلاری اؤومکلری و تحسین ائتمکلری اساسیز دئییل. اونلار هر زامان بو ذات عالیلرین آت آشغالارینی "فلان آذربایجانی خودش گفته..." تیکرار ائتمه گه چالیشاراق آذربایجان تورک منلیک و کیملیگینی باسدیرماغا چالیشارلار.^{۱۰}

آذربایجان میللتی نین کئچمیش یوزایلده کی تاریخینه باخدیقا اؤزلرینی آیدین بیلن، آنجاق آذربایجان تورک میللی منافعینه کورک چئویرنلرین بیلمدیکدن ائندیکلری حیماقتلری کؤلگه سینده گونئی آذربایجان ایجتیماعیتی بوگون ده فارس شوونیستلیگی و ایستعمارچیلیگی نین آلتیندا اینیلمه سینه تانیغ اولوروق. کئچمیشده فارسلیق حئیرانلارینی و اونلاردان آذربایجان میللتینه گلیمیش ضرر و زینلاری گؤز اؤنونه آلاق ایران مالیکی محروسه سی نین ائتنیک گونئی آذربایجان تورپاقلاریندا (شهر و کندلرینده) آذربایجان تورکچه سینی اساس گؤتورمک، میللی و مدنی تشکیلاتلارین یارانماسینی هدف الماق گونون قاچینماز و حیاتی مسئله لریندن بیر اولاراق آذربایجان تورک میللی کیملیگی و منلیگینه دوشون اینسانلارین قارشیسیندا بیر وظیفه اولاراق دورار.

۹ گفتگو با علی هاری، باخ اورادا.

۱۰ جلیل دوستخواه: جند یادآوری ی بایسته دریاره ی استقلال ساختاری ی زبان فارسی: <http://www.iran-chabar.de/1384/12/10/doostkhah841210.htm>

اوغوز تورک

گونئی آذربایجان میلی حركتی و میلیتچیلیک

آذربایجان تورک کؤکنلی بؤیوک قاجار ایمپراتورلوغونون یۇنتیمینده اولان آذربایجان توپراقلارینین قوزئیدکی بؤیوک بیر بؤلومو ۱۹۷۰-جی یوزیلدن بری، روس یاییمجیلیغینا قارشى یینیلگی اوغراییب پارچالاندى. روس یاییمجیلیغینین اوزوندن آراز جای، نین قوزئی، آستاراخان، قدر، روس ایشقالی آلتینا گئچمیشدیر. بو آجی یینیلگیلردن سونرا، آذربایجان ایکییسه بؤلونموش و "گونئی آذربایجان" قاورامی یارانیب توپلومسال و سیاسی آلانلاردا ایشلنیلیمیشدیر. قاجار حاکیمیتین قارشى، آذربایجان تورک کؤکنلی اولمالارینا باخمایارق، گونئی آذربایجان تورک میللتینده هر زامان ترس دویقولار، داورانیشلار و ائیلملر اولموشدور. بؤلگنین یۇنتیم و گوج اوداغینین تاریخی اوداغی آذربایجان، دان اوزاق اندیلمهسی و فارسسیستان، یاخین یۇرلر چکیلیمسی هر زامان آذربایجان تورک میللتینى اوزموشدور. "گونئی آذربایجان میلی حركتی" بو یۇنده و بو دوغرولتودا بیر قاورامدیر. یۇنتیم و گوج اوداغینی آذربایجان توپراقلارینا گئری گتیرمک، ایشقال اولونموش توپراقلاری قورتارماق، و آذربایجان، نین تاریخی توپراقلاریندا باغیمسیز آذربایجان تورک یۇنتیمینی قورماق آماجییلا هر تورلو دویقو، سؤز، یازی، ایش، ائيلم و تپرنیش "گونئی آذربایجان میلی حركتی" قاورامی آلتیندا آنلاشیلابیلیر.

یابانجی گوجلرین آغیر سیاسی و نیظامی ائتکیسینده، و بؤلگده روسییت، دن و باتی، دان قاینقلانان و یایملاتان گوجلو تورک دوشمانلیغی دوشونجیلرین اوستون اولدوغو بیر دورومدا تورک، دن تورکلوک، دن اوزاق، و فارس-آریان دوشونج اوداقلی رضا پهلوی کودتاسییلا، دونیا و بؤلگ ژئوپولیتیگیندن قافیل اولان قاجار ایمپراتورلوغو چوکدو. آذربایجانلی و تورک کؤکنلی قاجار ایمپراتورلوغو ایندیکی ایستانداردلارا گؤره، بیر تورلو سوننتی گئوشک فدرال دوزنی ایل یۇنتیلیردی و هر میللت ویا توپلولوق بیر تورلو اؤزرکلیک و اؤزگورلوک ایچینده یاشاییردیلا. آنجاق بو یئنی آذربایجان و تورک قارشیدی دوزن، آذربایجان و قاجار یۇنتیمیندن قالان بوتون تورکلر و اونلارلا یانیسیرا، عرب، بلوچ، تورکمن، کورد، گیلک و س کیمی فارس-اولمایان میللتلر یاشامسال و توپلومسال اولراق، و دئمک هر یۇندن چوخ بؤیوک بیر شوک اولموشدور. بو یئنی باسقى دولو ایشقالجی دوزنه قارشى، آذربایجان تورکو هر زامان باشقالدیری دوروموندا اولموشدور. بو دورومدا، میلی وارلیغینی الدن وئرن آذربایجان تورک، و یاپای ایران-فارس ایراچیلیغینا و فاشیزمین قارشى ساوونما حالیندادیر.

مودئرن گونئی آذربایجان میلی حرکتی بؤیله بیر دورومدا بیچیم و کیملیک قازانمیشدیر. پهلوی لردن باشلایان ایران-فارس ایشقالچیلیغینین اوزانتیسی و میراثچیسى اولان ایران اسلام جومهوریتینین آغیر، گئریجی، مذهبجی و فارسچی-آریاجی فاشیزمین قارشى، گونئی آذربایجان میلی حرکتی اؤز وطنینده، گونئی آذربایجان دا، تورک میلی کیملیگی ایل، میللتلشیب و دولتشمگه یؤنلی، گونئی آذربایجان تورپاقلاریندا و قوزئی آذربایجان ایل بیرلشیک بؤیوک آذربایجان تورپاقلاریندا، تورک یؤنتیمینی قورماق اماجیلا یولا چیخمیشدیر. بو یول، بؤلگده آغیر فارس مذهبجی و ایرقچی گوجلری و تورک دوشمانی یاییمجی ایرقچی روس گوجلرینین و باشقا تورک قارشیدی گوجلرینی بؤیوک انتگنلر اولراق گؤز آلساق، چتین و اوزون گؤرونه بیلر، آنجاق، میللتیمیزین کئچمیشی و تاریخی تجربولری، میلی انگمنلیگی و باغیمسیزلیق سعادتینی داها اولاسیلیقلى و یاخین اولراق اؤنگؤرور.

ایگیرمینجی یوزایلین سونلاریندا، روس ایرقچیلیغینا و یاییمچیلیغینا اؤرتو اولان سؤزده سوسیالیست سوویت سوبقیریمجی و ایشقالچی دولتی چؤکنده، بیر سیرا تورک تورپاقلاریندان، اوزده و سؤزده اولراق چکیلدی، آنجاق، ایندی ۲۷ ایل کئچندن سونرا، بیز، هله ده بو سؤزده باغیمسیز اؤلکلرده گرچک باغیمسیزلیق و گرچک اؤزگورلوک دوزنین تانیق اولمامیشیق. ایندیکی سورردورومدا، آراز چایی، نین قوزئی روسلارین ایشقالینا اوغرایان آذربایجان تورپاقلاریندان چوخ کوچوک بیر بؤلوم، آذربایجان جومهوریتینی اولراق نه تورپاقسال نه سیاسی و نه ده اکونومیک باغیمسیزلیغا یئتشمیشدیر. روس یؤرسل اتگی و گنل یارار آلانیندا اولان آذربایجان جومهوریتینی، هم تورپاقسال ایشقالا، هم اکونومیک سؤمورگی و هم ده کرونیك اوتوکراسیی محکوم اولموشدور. گؤزلیلن اولراق، ایران-فارس ایرقچی ایشقالچی دولتی ده آذربایجان جومهوریتینین ایندیکی چیخماز دورومونا دوشمه گنده روسلار و ارمنیلر ایله سیخی ایشبیرلیگیندیر.

سوویت ایشقالچیلیغینا قارشى ساواشان داھی اؤندر ائلچی بی گونئی آذربایجان میلی حرکاتینین و بؤیوک آذربایجان میلیتچیلیغینین پیغمبری اولراق، روس و فارس یاییمچیلیغی و ایشقالچیلیغینا قارشى گونئی آذربایجان میلی حرکتین تشکیلاتلاراق گوجلنمسینى اؤنرمیشدی. ائلچی بی آذربایجان جومهوریتینین روس و ارمنی ایشقالیندا اولان تورپاقلارینین قورتولوش یولونو دا گونئی آذربایجان، ن قورتولوشوندا و باغیمسیزلیغیندا گؤروردو. ایندی، آرازین قوزئیینده تورپاقلاریمیزین بعضی بؤلوملری، بیزا دا اولسا، باغیمسیز اولموشدور، و یالنیز آذربایجان آدیندا دولتیمیزین وار اولماسی و ائلچی بی، ن دوشونجلی و اؤودلری گونئی آذربایجان میلی حرکتینی داها دا گوجل و انتگیلی ائتمیشدیر. قوزئی آذربایجان جومهوریتینین قورولماسی و ائلچی بی کیمی میلیتچی اؤندرین یولوموزا ایشیق ساچان دوشونجلی، هاپنله، قارداش تورکییه جومهوریتینین گوندن گون هر یؤندن گلیشمسی و گوجلنمسی، دوغان و تورک دونیاسینا یؤنلیک توتومو، گونئی آذربایجان میلی حرکتینی باغیمسیزلیغا دوغانو داها قرارلی قیلمیشدیر.

ایران-فارس ایرقچی ایشقالچی دوزنین تمثیلچیسى اولان ایران سؤزده اسلام سؤزده جومهوریتینی، کئچن ۴۰ ایلده، کئچمیش ۱۰۰ ایلی آشقین اولان، اروپا اولاقلی فارس-آریا-ایران اوستونلوکچو و تورک دوشمانی بیخیجی و زهرلی سیاستلری و یؤنتملری پرورلوگه قویموشدور. گونئی آذربایجان تورپاقلاریندا آذربایجانسیزلاشدیرما، و تورک میللتین تورکسوزلاشدیرمه سیاستی گئچمیش ۴۰ ایلده داها دا گوجل و داها دا بیین دوام ائتمکدیر. آغیر قورخو کولتورو آلتیندا، ایرانلیلاشدیرما، فارسلاشدیرما، زورونلو فارسجا ائیدیم، سیستماتیک یوخسوزلاشدیرما، اورمو گؤلؤ، قوروداراق چئورسل فلاکت یاراتماق، گؤرون و گؤرونمین آغیر نیظامی ایشقال گوجلرینین حضورو، گچیمین چتینلشمسی، تورک دبلینین و ادبیاتین چؤکوشو، تورک اویقارلیغی و مدنییتینین، تورک ارم و اخلاقینین پوزقونلغو، و بیر سؤزده تورک وارلیغینین هر یؤندن یوخلوعا سوروکلمسی، گونئی آذربایجان میلی حرکتینی ساواشچی گنجلی و بوزقورد سیمگلی ایگیدلری خیابانلارا چکمیشدیر. گونئی آذربایجان میلیتچیلیگی و بوزقوردچولوغو بیر میللتی اؤ بوروندن اوستون بیلن بیر یاخلاشیم دئییلدیر. گونئی آذربایجان میلیتچیسى، گونئی آذربایجان بوزقوردو، وطنی و میللتی ایشقالدان و اسارتدن قورتاریجی و قورتولوشجودور. گونئی آذربایجان تورکو اتاتورک کن درس آلاق، باغیمسیزلیغی و اؤزگورلوگو اؤزونون تمل ایلکلری بلیرلمیشدیر.

ایران-فارس ایشقالیندان قورتولماق ایچین ان یارارلی و ان الوئریشلی دوشونجه موتورو میلیتچیلیکدیر. بو ایشقال سورسینده ان تهلوکده اولان وارلیقلاریمیز تورک میللتیمیز و آذربایجان وطنیمیزدیر. بو دورومدان قورتولوش یالنیز گونو گوندن تورک کیملیگین داها دا چوخ قوشاناراق، وطنی ایشقالدان و میللتی یوخلوقدان

قورتارمالييىق. ايران-فارس دولتى گنچميش ۴۰ ايلده ميللترلر قارشى تۇرتدىكى جينايىتلر گۆره، بۆلگه ده و اسلام دونياسيندا جينايىتى ترۇرو و گرگىنلىگى تۇرتدىكى و يايديغى ايچىن، و دونيادا دنگسىزلىك، ترۇر، و گونوسىزلىق يايديغى ايچىن، قيسىتلامالارلا جزالانماقداير. آنجاق ايران-فارس دولتىنن جزالانماسى يالنىز قيسىتلامالارلا قالمايابلير، و بۇيوك دولتلر بو دوزنى چۇكرتمە ي قالخايبليرلر. گونئى آذربايجان ميللى حركتى بۇيله بير دوروما هر زامان حاضير اولمايدير. ايران-فارس دولتچىليگىنن، گونئى آذربايجان، ين باتيسيندا سىنسيجه سىنه ياييلان و توركييه و گونئى آذربايجان توركلرينن آراسيندا كورد ميللتي دوواريىنن چكىلمسين چوخ چوخ دىققت انديب دوبارلى، اوياق و حاضير اولمايدير. ايران-فارس دولتچىليگى، كورد ميلليتچىليگىنى و آذربايجان توپراقلارىندا يايىمچىليغىنى، گونئى آذربايجان ميللى حركتىنن قارشىسيدا چىخاراق، اؤزونو ميداندا بۆلگه كى گرگىنلىكلرين يۇنتنى يىرىن قويور. گونئى آذربايجان ميللى حركتىنن كورد ميلليتچىليگىن و يايىمچىليغىنا قارشى ساواشى، يوروجو و گوج توكىجى اولابلير. بو قونو نىظامى و ايستراتژىك اولاراق چوخ اؤنم داشيىر. ايران-فارس-آرياجى آشىرى ميلليتچىليگى، ايرقچىليغى، بو حيله كارليغىلان آز ضربىي گونئى آذربايجان ميللى حركتىنن ميلليتچىليگىندن آلايىلير، و گونئى آذربايجان باغىمسىزلىغا ارىشسه ده، وارليغىنا دوام انديب، اؤزونو توپارلايىپ، يىنىدن ايشقالا و ايسىتلايا گنچىلير. بو اوياريلىرى جيدييه آليپ، گنچميشىمىز ياخچى بىليپ، آنلايىپ، ايندىكى دورومو ياخچى، دوغرو و گرچكىي اولاراق ديرلنديريب، گلجىمىزى تاسارلايابليرىك. گونئى آذربايجان ميللى حركتى آدىنا چالیشانلار، داها دا سىخى تشكىلاتلارلا رىسا، كيچىك قونولارى، بۇيوك اماچ و سعادت اولان 'باغىمسىزلىق و اؤزگورلوك' قوربان وئرمزلىرسه، بيرئىسل منلىگى ميللى منلىك، ميللت، ميلليت قوربان ائتمزلىرسه، بۆلگه ده دونيادا اولان سىياسى و ژئوپوليتىك اويونلارلا گۆره، بو يول غفلت ائتسك، 'گونئى آذربايجان' قاوامى يالنىز تارىخده وارليغىنى سوردورن بير نىسنة اولابلير. تورك، تورك ميلتى، تورك ميلليتچىليگى، توركلوك و توركچولوك، ايران-فارس قاپساميندا يوخ، اولاسيلىقسىز، گولونچ، ايسىتىلمە ين، منفور نىسنة لردير. ايران ايله آذربايجان وارليغى آراسيندا و تورك ايله فارس آراسيندا بو جبرى اوچوروم ابدىين قاووشولمازدير و بير بيرىنىن وارليغى اؤبورونون يوخلۇغونداير. گونئى آذربايجان ميللى حركتى، بو تارىخسل جبر و دئىشيلمز چىزگىلرى بىلرک اؤز ميللتيشمسىنده و دولتلىشمسىنده داها جىدى و داها گوجلۇ و قرارلى آدىملارلا بۆلگه ده اؤز ائگمنلىگىنى تشبيت ائتمليدير. هر ميللى حركتچى اؤزونو سؤزونو، ائيتىمىنى اؤيرتيمىنى، دىلىنى ائيلمىنى، دوشونو دوشونجه سىنى، يازىسىنى شىرىنى، تويونو ياسىنى، و ياشامىنىن هر يۇنو و بويوتونو، ايران-فارس ايشقاليىندا قورتولماغا و باغىمسىزلىق و اؤزگورلۇگه يۇنلى سىلاخلاشديرماليدير. ياشامىنىن هر يۇنو و بويوتو سىلاخلاشمىش بير گونئى آذربايجان ميللى حركتچىسى، اؤز دولتىنى قوراراق، بۇيوك آذربايجان، ين، بۆلگىنن، و تورك دونياسىنىن اوزوگونون قاشى اولاراق پارلار، و باغىمسىزلىق و اؤزگورلوك اوغرونا ساواشىن سىمگه سى، باشارى و رفاهىن، گونوج و گونجىن اؤنچولو اولور. ايندىكى گونئى آذربايجان گنچلىگى بۇيله ايلكلر و اولكو ايله يولا چىخميشدير. بىز گونئى آذربايجان ميللى حركتىنن ميللتيشمىزى اؤز حاقلى و گرچكىي ايسىتكلرين داشىياجاغىنىن اينانچىندايق.

گلجىك آذربايجان توركوندور...

امیر مردانی

میلیتچیلیک: یاخچی، پیس، چیر کین؟!

بیر چوخوموز "ته ساغچی یام نه سولچو، میلیتچی یم میلیتچی" سلوقانیینی ائشیدیمیشیک. اما آکسییالاردا مینلرجه میلی فعال و عادی اینسانین اوره گیندن چیخان بو هارای نهیی آنلاتیر، نهیی قصد اندیر؟ بیز میلیتچی دئدیغیمیزده کیمی نظره آلیر، کیملری بو بولدان اوزاق بیلیریک؟ گونئی آذربایجاندا واراولان کوتلهوی حرکتی آنالیز اندیر گله جک اوچون یول خریطه سی جیزماق، بو حرکتین ماهیتیینی بیلمه دن ایمکانسیزدیر و طبیعتا گونئی آذربایجان "میلی" حرکتی دئییریکسه، "میلی" سؤزون نه آنلام داشیدیغی و "میلیتچیلیگین" نه اولدوغونو بیلمه لیییک.

میلیتچیلیک؟

سئرگیو لئونه (Sergio Leone) نین "یاخچی، پیس، چیر کین" (The Good, the Bad and the Ugly) فیلمی، "میلیتچیلیگین" هنر دونیاسیندا اولان بلکی ان اویغون گؤسترگه سیدیر! اینسان اولادلاری آینی ساییدا کروموزوملاری اولسادا، ذاتلاری (فیطر تلری) بعضا یاخچی، بعضا پیس، بعضا ده چیر کین اولور. میلیتچیلیکده بئله دیر. بعضا سیاسی فعاللار ناسیونالیزمی اؤز شخصی دوشونجه لرله یالنیش تفسیر اندیر، عمله کئچیر و طبیعتا ده ناسیونالیزمین تعریف و ایلکه لرله مینلر کیلومتر اوزاقدا اولان سونوجلار واریرلار. ایلگینج شکیلده ده بو سونوجلاری، ناسیونالیزمدیر دئییه آنلاتیر، میلیتچیلیگین یئنی وئرسایسینی سونورلار! آنجاق، تعریفلر-نورمالار بللیدیر و بونلارلا قاباغا گئتمه لیییک. یوخسا میثال اوچون، ناسیونالیزمی راسیسم ایله عئینی توتماق یاخود میلیتچیلیگی فاشیسم کیمی تقدیم ائتمک، ان یاخچی حالیندا، ساوادیسز لیغین زیروه سیدیر.

میلیتچیلیک سیاسی ادبیاتدا ۱۸ جی عصر دن بری واراولان مدرن بیر کانسئپت و بیر سیاسی، ایجتیماعی، ایقتیصادی سیستم (دوشونجه) اولراق ایسته گی بیر میلیتین منافعیینی تعمین ائتمکدیر. بو هدفه چاتماق و اونو ساخلاماق اوچونده آنا توپراقدا (وطنده) میلی دولت یاراتماغی اؤنه ریر، بیر میللت اؤز موقفدراتیینی تعیین ائتمک حاققینا دایاناراق، اؤزو اؤزونه حوکومت ائتمه لیدیر دئییر (۱). سیاسی-ایجتیماعی آچیدان ناسیونالیزمین یاپی و ایلکه لرینی بیلمه ک اوچون گئنله ۳ پارادایم واردیر. بیرینجیسی ناسیونالیزمی اینسانین فیطرتیندن قایناقلانان و تاریخ بویو میللتلر ایچینده

یاشایان بیر طبیعی پدیده بیلیر. ایکینجیسی، ناسیونالیزی می بیر دینامیک فنومن بیلیر، زامان سوره جینده میللتین میلی سیموولارا اولان ذهنی باغلانتیسی اساسیندا یئنه نهمه سینه اینانیر. اوچونجوده ناسیونالیزی مدرنیسمه دایالی دهیرلندیریر، ناسیونالیزی یئنی ایجتیماعی بیر پدیده بیلرک، مدرن (چاغداش) جامعه نین ایجتیماعی-ایقتیصادی پایالاری اولمازسا ناسیونالیزم یاشایابیلمز دئییر (۲). میللت ایسه، اورتاق دهیرلر (دیل، کولتور، تاریخ، توپراق، ائکونومی، ائتتیک و...) اساسیندا بیرلشن بیر ایستیکرالی (ایستابل - stable) توپلومدور (۳).

آنچاق بو تعریفلرده بالاجا فرقلرین اولماسیندان دولای ناسیونالیزمه ده فرقلی شکیللر وئرله بیلیر. بو شکیللرین ان اونملی ایکسیسی، سیویل (civic) یا لیبرال ناسیونالیزم و ائتتیک ناسیونالیزمدیر (۴). ۱۹۵۰ جی ایلرده هانس کوهن (Hans Kohn) لیبرال ناسیونالیزی تعریف اندیر، اونو غربی ناسیونالیزم و ائتتیک ناسیونالیزمده شرقی ناسیونالیزم آدلاندیریر. گرچی سونرالار و اوزللیکله ۱۹۸۰ جی ایللردن بری بو تعریفلر و آیرمالاردا تنقیدی باخیشلار چوخالمیشدیر (۵). لیبرال ناسیونالیزمده میللت دیل، کولتور، تاریخ، توپراق، ائکونومی، ائتتیک و... اورتاق دهیرلر اساسیندا دئییل آزادلیق، ائشیتلیک، مسامحه (تولرانتلیق)، فردی حقوق و... اوچون بیرلیکده یاشاماق ایسته یهن توپلوم کیمی تعریفلنیر (۶). آنچاق، بیر چوخ آراشدیرمالارایستینادن لیبرال ناسیونالیزم عمومیتله میلی دولت قورولدوقدان سونرا فورمالاشیر و گله جک میلی دولتین یاپیسی کیمی قوللانیلیر (۷).

ائتتیک ناسیونالیزم (ائتنو-ناسیونالیزم) داها چوخ ائتتیک فاکتورلار دایانیر. ناسیونالیزمین بو فورماسی، عمومیتله مغلوب میللتلر (ایکینجی شهروند کیمی ساییلان میللتلر) آراسیندا اوزونو گوستریر. بو توپلوملاردا ناسیونالیزم کولتور، دیل، دین و... کیمی اورتاق دهیرلری ساخلاماق و اسیمیلاسیون قارشی موجدایله کیمی قوللانیلیر. تاریخ بویو دومینانت میللتلرین باسغی سینا معروض قالمیش میللتلر اؤز میلی دولتلرینی قورماق اوچون عمومیتله ائتتیک ناسیونالیزمه دایالی حرکت ائتمیشلر (۸). وورغولاماغی گر کیر یوخاریدا قئید اولان ایفاده لردن علاوه ناسیونالیزم اوچون دیگر تعریفلرده واردير او جومله دن مذهبی-ناسیونالیزم، سول-ناسیونالیزم و... (۹).

میللتچیلیک یو خسامیللتیچیلیک؟

ناسیونالیزم (هم ائتتیک هم لیبرال) تور کیه تور کجه سینده میللتیچیلیک و آذربایجان (قوزئی) تور کجه سینده میللتیچیلیک سوز جو کورله ایضاحلانیر. میللتیچیلیک، تور کیه تور کجه سینده بیر چوخ یئرده ناسیونالیزم آنلامینی داشیسادا بعضا یازیلاردا "میللتین ایسته گینی ایسته مک" و پوپولیزم کیمی، بعضا ده اومتتچیلیک معنی سینده یازیلیر. گرچی بونلار یاقین دئییدرلر و گئنلده میللتیچیلیک ناسیونالیزمه قارشیلیق قوللانیلیر. اما قوزئی آذربایجاندا میللتیچیلیک داها چوخ "لیبرال ناسیونالیزم" اولراق ایشله دیلیر. قوزئی آذربایجاندا "آذربایجانچیلیق" کلمه سیله ده دئییلن میللتیچیلیک، آذربایجاندا یاشایانلاری بیر واحد میللت کیمی گورور (آذربایجان میللتی) و تور کلری آذربایجان میللتینین بیر پارچاسی کیمی نظره آیر. گونئی آذربایجان تور کجه سی و گونئی آذربایجان سیاسی فعاللارینا گلدیکده، بیر بؤیوک کسیم میللتیچیلیک و میللتیچیلیک سوز جو کورینی عئینی بیلیر، ناسیونالیزم آنلامیندا (هم ائتتیک هم لیبرال) قوللانیر.

گونئی آذربایجان میلی حرکتی، ائتتیک ناسیونالیزم یو خسا لیبرال ناسیونالیزم؟

دوینانین هر بیر یئری کیمی گونئی آذربایجاندا ده فرقلی سیاسی-ایجتیماعی باخیشلاری اولانلار واردير. بیرسی اوزونو سولچو بیلیر، بیرسی قادین فعالی، بیرسی بشر حاکلاری و... بیر بؤلومده اؤزله رینی میلی فعال کیمی تعریف اندیر، بو آدلا چالیشیرلار. آدینی گونئی آذربایجان میلی حرکتی قویان جنبشین تعریفدیگی ایلکه، یول و هدفه باخدیقدا بو حرکتین آنا ایسته گی بیر جومله ده یئکونلاشابیلیر: آذربایجاندا یاشایان میللتین سعادت. آنچاق بو حرکتین بلکی تاییسیز اولان گوجلو اؤزلیگی ده ائله بوردا اورتایا چیخیر. گونئی آذربایجان میلی حرکتینده ناسیونالیزمین هر ایکی فورماسیندا گؤرمک اولور. یئر و زامانیندان آسیلی، میلی فعاللار اؤزله رینی بعضا ائتتیک ناسیونالیست و بعضا ده لیبرال ناسیونالیست کیمی تقدیم اندیرلر.

آذربایجاندا یاشایان تورک میللت ایللردير ائتتیککی تبعیضلر آلتیندادیر. دیلی، تاریخی، کولتورو، توپراغی و...

آرادان گنتمکده دیر و تمامیله بیر هئژمون اتنتیک-ناسیونالیزم الیایله آسیمیلاسیونا معروض قالیر، راسیسمله اوزلشمکده دیر. بو دورومدا، یوخاریدا قئیده آلمان تعریفلر و تاریخی تجرویهلر کیمی، ظولم آلتیندا یاشایان میللت عوصیاننا گلیر و کیملیگینه وفاسینی (loyalty) گؤرستمهک و وارلیغینی ساوونماق اوچون اتنتیک-ناسیونالیزمی یول خریطه‌سی کیمی نظره آلاق میللی دولت قورماغا باشلاییر و ساواشیر. گونئی آذربایجان میللی حرکتیده بو اساسدا، "ایران رژیمینه قارشى" اتنتیک ناسیونالیسم موضئیندن چیخیش اندیر، آذربایجان تورک میللتینی ساوونور. یعنی، "ایران رژیمیله" موخاطب اولدوغو حالدا آذربایجان توپراغیندا آرنیلقدایاشایان غئیری تورک میللتلرین اؤزل ایستکلرینی "حاقلی" اولراق نظره آلماییب (داها آرنظره آلیب)، چوخونلوقون (یعنی تورک میللتینین) حاققینی آلماقدان دانیشیر.

دیققت اندیلمله‌لیدیر گونئی آذربایجان، دؤولتی اولمایان بیر میللتدیر و دولایسیلا گونئی آذربایجان دا "شهروندلیک"، تعریف اولاسی دئییلدیر و اصولا گونئی آذربایجاندا میللی دولت یاراندیقدا اؤنجه لیبرال-ناسیونالیزم یاشانایلمز. اما یوخاریدا وورغولاندیغی کیمی، گونئی آذربایجان میللی حرکتین گوجلر بیر اؤزلیگی واردیر و ناسیونالیزمین هر ایکی فورماسینی گؤرمک اولور. دموکراسی و بشر حاققلارینی ساوونماق هر زامان آذربایجان تورک میللتینین ان بؤیوک دغدغه‌لریندن اولموش، تاریخ بویو بیر چوخ قیام و اینقیلابلارلا دموکراسی اوچون ساواشمیشدیر. بو اینانجلارین گونئی آذربایجان میللی فعاللاریندا ایچسئلشمه سیده سبب اولوبدور آذربایجاندا یاشایان غئیری تورک میللتلر حاقدا و میللی دولت یاراندیقدا سونرا اولارین دورومونا صوحت گلدیکده، گونئی آذربایجان میللی فعاللاری عمومیتله (بلکه تمامیله) لیبرال ناسیونالیزمدن دانیشیپ، دولت یاراندیقدا سونرا آذربایجاندا اولان ناسیونالیزمی تورک میللتچیلیغی اساسیندا دئییل، آذربایجانچیلیق اساسیندا بیلیرلر. ان دوغرو توتوم و انسانلیغا اویغون ان دوزگون باخیش. او اوچونده گرکیر هر ایکی باخیش (هم اتنتیک ناسیونالیزم و هم لیبرال ناسیونالیزم) بیرگه و عئینی حالدا تبلیغ اولونسون. بونلارین بیرى دئییلیر، اوبیری کؤلگه‌ده قالیر ساونوجا وارمیاجاییق.

فارس اوپوزیسیونونا شیرین گلسین دئییه لیبرال ناسیونالیزمدن دانیشساق، اولار لیبرال ناسیونالیسمدن سوءایستیفاده اندیر، "بیز بیر مدرن ایران قورماق ایسته‌ییریک، اتنتیکلر اؤنملی دئییلدیر بلکی بیر واحد میللت تعریف اولونمالیدیر، گلین ایرانچیلیقدان و ملت ایراندان دانیشاق" دئییه‌جکلر.

ایریجا، یالنیز اتنتیک ناسیونالیزمدن دانیشساقدا قونشو میللتلر و آذربایجاندا یاشایان آرنیلقلار "حاقلی اولراق" بیزه قارشى چیخاجاقلار. قورخولاری چوخ دوغالدیر اگر بیز میللی دولت قوردوقدا سونرا دا اتنتیک ناسیونالیزمدن دانیشیر، راسیسمه ساری گئدیر، هئژمون ناسیونالیست کیمی اولنلاری آسیمیه آندک. بیزیم (گونئی آذربایجان میللی حرکتین) دوشمانلاریمیزدا بو جیددی و تهلوکه‌لی مقامی بیلهرک، میللی حرکتین چوخ بویوک پتانسیئل و گوجونو نظره آلاق، و البته بعضی میللی فعاللارین یالنیش ایفاده‌لرینی سند کیمی قوللانراق میللی حرکتی راسیسم و فاشیسمه باغلی بیر ترنیش آلداندریرلار. بیر حالدا کی "حرکتین سوره‌جینه باخدیغیمیزدا دونیاداکى میللتچیلیک و بولگه‌ده تورکچولوک آخیملارایله جیددی فرقلی لیکلر گؤروروک. بو حرکتین میللیت چیلیگی ساغ و محافظه کارلیق یئرینه سول و مدرن بیر ایماژ گؤستریر. تورکچولوک آچیسیندا ایسه تورکیه‌ده‌کی تورکچولوک ایله یئنه فرقلری واردیر. آذربایجان-داکی تورکچولوک، دین یئرینه داها سنکولار بیر پایى (ساختار) ایچرمکده دیر و عئینی زاماندا دا بیر دنوریجی حرکتدیر" (۱۰). بیزیم هنر و باشاریمیز هر ایکى باخیشیمیزی (اتنتیک-لیبرال) بیرگه و پارالل شکیلده یایماقدیر. عئینی حالداکی اؤز ایچیمیزده و تورک میللتی ایچینده فیکریمیزی (اتنتیک ناسیونالیزم) دئییریک دیگر یاندان اولوسلار آراسی ایلیشگیلره گلدیکده ده اؤزموزو دوغرو ایفاده اندیر (لیبرال ناسیونالیزم)، وورغولامالیییق میللی دولتیمیزی قوردوقدا سونرا بیزیم ایسته‌گیمیز هامینی تمثیل اتمک، آذربایجان تورک میللتی یئرینه آذربایجان میللتی دئمکدیر.

بیز تورکچولوک؟

میللی حرکتین ایندیکی دونیا باخیش آچیسى کلاسیک تورکچولوگه سویکه نیر. "کلاسیک تورکچولوک دئدیگیمیزده ۱۹-ینجی یوز ایلین سونلارایله ۲۰-ینجی یوز ایلین ایلکلرینده مئیدانا گلن قاسپی‌رالی، آغاوغلو، آقچورا، گؤک آلپ، رسولزاده و علی بی حسین زاده کیمی اینسانلار سؤز قونوسدور. کلاسیک تورکچولوک میللت قاورامینا دایانان و میللتی اولوشدوران اورتاق دیل، اورتاق تاریخ و اورتاق کولتوره صاحب چیخان بیر

دوشونجه بیجیمیدیر" (۱۱). اصلینده بیز هم تورکچویوک، هم گونئی آذربایجاندا یاشایان دیگر آرنلیق ائتیکلرین دوغال حاقلارینی ساوونماق ایسته‌ییریک. نورمال اورتامدا بو ایکی باخیشین بیر یئرده تقدیم اندیلمه‌سی چتین اولمالمیدیر اما گونئی آذربایجانین اؤزل دورومو و قونشو میللتلرین توتومو بو باخیشلارین بیر یئرده سرگیلنمه‌سینه مانعه یارادیر. او اوچونده بعضا میللی فعاللار اؤزلرینه تورک ناسیونالیستی و تورکچو دئمکدن چکینیر. بو فعاللار دوشونورلر اؤزلرینی تورک ناسیونالیستی اولراق تقدیم ائدیرلرسه گونئی آذربایجاندا یاشایان دیگر میللتلره حاقسیزلیق اولور، اولار تمثیل اولونمور. آیری طرفدن، بیر چوخ میللی فعالدا گونئی آذربایجاندا یاشایان غئیری تورک میللتلرین حاقلارینی ساوونماقدان چکینیر. سببی ایسه، «اونلارین حاققینی ساوونماق، تورک میللتین حاقلی ایستکلی کولگه‌یه سالیر، بعضا علیه‌ینه‌دیر» دئییلیر.

بورادا یئری گلمیشکن، بو سورونون ان بویوک سببلریندن بیر و بلکه‌ده ان اساس مانعه‌یه توخونماق گرکیر: باتی آذربایجاندا کورد سورونو. کورد تشکیلاتلاری گونئی آذربایجانین باتیسینا گؤز تیکیر، یالانجیل ارضی ایدیدیلاردا بولونورلار. ایللردیر آذربایجانین تاریخی آیریلماز بؤلگه‌لری کورد قروپلاری طرفیندن کوردوستان توپراغی کیمی گوستریلیر، خریطه‌لر جیزمیشلار. بو اورتامدا، گونئی آذربایجانلی تورک فعاللارین آذربایجاندا آرنلیق حالیندا یاشایان «کورد» میللتلرین حاقلاریندان مودافعه ائتمه‌سی سؤز قونوسو اولابیلیمیر. کورد قروپلاری آذربایجانین باتیسیندا کورد میللتلرین آرنلیق اولماسی دئییل، چوخونلوغو تشکیل ائتمکدن دانیشیر، بو اساسدا یولا چیخیملار. بئله‌لیکله، بو قروپلارین باخیشیندا وئردیغی چؤزولمده باتی آذربایجانین چوخونلوغدا اولان میللتی کورد، رسمی دیلی کوردجه، هئژمون میللتی ده کورد میللتی اولمایدیر!

بو حالدا آذربایجاندا آرنلیقدا یاشایان کورد میللتلرین دوغال حاقلارینی ساوونماق (کوردجه ائیتیم و...) بیرباشا کورد قروپلارین یالانجیل ایدیدیلارینی تصدیقله‌مک کیمی گؤرونور، آنلامیندادیر. دولایسیلا، اگر گونئی آذربایجان میللی حرکتی (بیله‌رک یا بیلمه‌یه‌رک) توکچولوگونو داها اؤنه سورور و تورک ناسیونالیزمینی داها چوخ داشییر اساس سببی کورد قروپلارین آذربایجان توپراقلارینا اولان گؤز تیکمه سیدیر. اگر بو قروپلارین آذربایجان اراضیسینه اولان باخیشلاری دئییشیلیرسه، گونئی آذربایجاندا یاشایان کوردلر اؤزلرینی آذربایجانلی بیلیرلرسه، کیمسه‌نین شوپه‌یه‌سی اولماسین تورک فعاللار هامیدان اؤنجه کوردلرین حاقلارینی آذربایجان اراضیسینده ساوونماقدیر. نئجه‌کی پیشه‌وری زامانی ساوونولور، وئریلدی.

گونئی آذربایجان میللی حرکتینه قارشی آلتئرناتیولر؟

آذربایجان میللتینی ایللر بویو آسیملاسیونا معروض قویوب، بوتون وارلیقلارینی تالان ائدن ایران رئژیم‌لری (پهلوی-اسلام) گونئی آذربایجان میللی حرکتینی جیددی بیر دوشمان کیمی گؤروب، بو حرکتی محو ائتمک اوچون اللریندن گلدیغینی اسیرگه‌مه‌میشلر. ایرانین گله‌جکی اوچون اولان آلتئرناتیولر ده آینی ایران رئژیمی کیمی، میللی حرکتیمیزی اؤزلرینه رقیب بیلیر، فارس ایستیمارچیلیق سیستمینی ساخلاماق اوچون میللی حرکتیه ضربه وورماق ایسته‌ییرلر. بو یوللاردان بیرسی، میللی دوشونجه‌نی (میللتچیلیگی) ساده‌جه آنادیلی، موزیک، و... ایستکلرینه محدودلاشدیریب دیگر سیاسی باخیشلار-ایدئولوژیله قارشی و اولارا موخالیف کیمی گورستمکدیر.

"ایشچی حرکتی میللی حرکتدن آیریدیر"، "میللی حرکت ایشچیلرین حاققیندان مودافعه ائتمیر" و "ناسیونالیزم قادین حرکتینه قارشیدیر" کیمی جومله‌لری آؤشیمه‌میشیک. بئله‌لیکله دیگر سیاسی دوشونجه‌لری ناسیونالیزمه رقیب کیمی اورتایا آتیب، دیگر سیاسی دوشونجه‌لره منسوب اولانلاری میللی فعاللارین علیه‌ینه توپلاییب ساواش آچماق ایسته‌ییرلر. بو حالدا، هم میللی فعاللار و همده اوبیری سیاسی دوشونجه‌لره باغلی اولان فعاللارین اساس گوجو بیربیرلرله دارتیشماق-ساواشماغا گئدیر و اصلی دوشمان (ایران رئژیمی) اونوتولور. ناسیونالیزم اوبیری سیاسی دوشونجه‌لره بیر حالدا موخالیف کیمی تقدیم اولونور کی اساسن ناسیونالیزمین گؤره‌ی بوتون میللتلرین حاقلارینی برپا ائتمک اوچون ساواشیب میللی دولتی یارتماقدیر. یعنی بیر میللی فعال (میللتچی) هم ایشچی فعال کیمی ایشچیلرین حاقلارینی مودافعه ائدیر، هم سرمایه صاحبینین دوغرو شکیلده سرمایه سیندن فایدالانماسینی ایسته‌ییر. هم قادین فعالی کیمی ائتیکلیک اوچون ساواشیر، هم چئوره فعالی کیمی چئوره‌نی قوروماق ایسته‌ییر. دئمه‌لی، بیر میللی فعال، دیگر

دوشونجه-ایدئولوژیله سایغیلا یاناشیب بیر آنا (قاپسایجی) دوشونجه صاحیبی کیمی هامینین ساغلام شکیلده بیر لیکده باشاماسینا چالیشیر.

دوشمانلار آیری طرفدن، میلی حرکتین گوجلنمه سینی انتگیله ییب، آخساتماسی اوچون آذربایجان مرکزی دوشونجه یئرینه ایران مرکزی دوشونجه نی میلی فعاللار ایچینده یایغینلاشدیرماق دا ایسته ییرلر. بئله لیکله آذربایجان-تورک ناسیونالیزمی اؤز یئرینی ایران-فارس ناسیونالیزمین وئریر و "ایران اوچون دموکراسی" آدی آلتیندا آسیمیلاسیون سیاستینه یئنی مئیدانلار آچیلیر. یعنی دموکراسینی بهانه ائدرک اینسانلاری آلدادیب، میلی حرکت و میلی فعاللاردان آنتی دموکرات بیر ایماؤ سرگیله مک چاپاسیندا دیرلار. بیر حالدا کی میلی حرکتلر عمومیتله ایچ ماهیتلریندن دولایی دموکراسی اوچون ساواشین باشلانقیچ نوقطه سیدیرلر. ناسیونالیزمین ایناندیغی "حق تعین سرنوشت-اؤز موقددراتینی تعین ائتمک" حاققی الده ائدیلمه سه، ذاتن دئموکراسی نین پایالاری قورولموشدور. میلی حرکتین ایسته گی صیرف و ساده جه "دموکراسی اوچون ساواش" دئییلدیر و دموکراسی نی الده ائتمک، دیگر ایستکلریمیزی ده آلماق دئمک دئییلدیر. بیر چوخ زامان، دیگر میللتلرین ایستیماری (سومور گه چیلیک) ائله آندا دئموکراتیک اولکه لر و دموکراسی آدینا یورودولموشدور. دئمه لی، دموکراسی، آذربایجان دا اولان سیاسی حرکتین (میلی حرکتین) ایستکلریندن بیریدیر، هامیسی دئییلدیر" (۱۲).

اوزون سوزون قیساسی، ایستکلریمیزی دیله گتیردیغیمیزده و اؤزلیکله هانسی دوشونجه نی داشیبب آنلاندیغیمیزدا چوخ دیققتلی اولمالییق. بیر ناسیونالیست اولاراق، هم لیبرال ناسیونالیزمه دایالی باخیشلاریمیز و هم اتنیک ناسیونالیزمه ایناندیغیمیزین سببلرینی آچیقلامالی، هر مخاطبه او مخاطبه او یغون آچیقلاما وئرمه لییک. آذربایجاندا یاشایان ازینلیقلاری و آذربایجاندا واراولان دیگر سیاسی دوشونجه لری ایناندیرمالی ییق میلی دولتی یاراتماقدان هدفیمیز (لیبرال ناسیونالیزمی اساس توتاراق) گله جکده "آذربایجان میللتی" اساسیندا دولت قورماقدیر. ایران رژیم و عمومیتله فارس آسیمیلاسیونونا داوام ائتمک ایسته یئرین اؤنونده ده بیر تورکچو کیمی اؤز منسوب اولدوغوموز اتنیک-میللتین ازیلمیش حاققلارینی ایسته مه لییک. آزاد آنا توپراقدا یاشاماغیمیز اوچون بو چتین ایکیلیگی یاشاتمالییق. سیاست بیر هنر، آزادلیق بیر آرزو.

قایناقلار:

- 1-Smith, A.D. (1981). The Ethnic Revival in the Modern World. Naim, Tom; James, Paul (2005). Global Matrix: Nationalism, Globalism and State-Terrorism
- 2-Smith, Anthony (2012). Nationalism (2nd ed.).
- 3-James, Paul (1996). Nation Formation: Towards a Theory of Abstract Community.
- 4-Wirth, Louis (1936-05-01). "Types of Nationalism".
- 5-Yack, Bernard (1996-03-01). "The myth of the civic nation".
- 6-Tamir, Yael. 1993. Liberal Nationalism.
- 7-Singley, Carol J. (2003). "Race, Culture, Nation: Edith Wharton and Ernest Renan".
- 8-Timothy Baycroft, Nationalism in Europe 1789-1945 (1998)
- 9-Schwarzmantel, J. J (2006). "Class and Nation: Problems of Socialist Nationalism".

۱۰- AZDEMO (آذربایجان دموکراسی اوجاغی) داوود توران ایله اوزه ل دانشیق

<https://azdemokrasi.wordpress.com/2010/03/06/davudturan/>

۱۱- کلاسیک تورکچولوک و بوگونکو سؤیلم-اومود پاشام

۱۲- "یرملی" نشریه سینین ایکینجی ساییسیندان الیمیشدیر.

محسن سعادت
چئویرین: ائلمان تورانلی

هانکی میللیتچیلیک و هانکی تور کچولوک

میللی سؤزو میللی حرکت قاورامیندا نه آنلاما گلیر؟ بو حرکتین خالقا(اولوسا) عایید اولدوغونو مو بیان ائدیر یوخسا میللیتچی لیک آنلامینی می داشیییر؟ میللی حرکتین اؤزوندن وئردیگی تانیملار و آنلاییشلار گؤره، میللی سؤزونون هم خالق(اولوس) یؤنتیمی و هم ده میللیت یؤنتیمی آنلامینا گلیر.

آذربایجان میللی حرکتی؛ بوناگؤره کی اؤزونو آذربایجان تورکلرینین حاقلارینین ساوونوجوسو بیلیر، بو حرکتین میللی اولدوغو اونون اولوسال اولدوغو دئمک دیر. اوستلیک آذربایجان تورکلرینین سوسیال، چئوره و ایشچیلیک سورونلاریدا آذربایجان میللی حرکتین قایغی و اندیشه لریندن دیر.

آیرجا آذربایجان میللی فعاللارینین چوخوسو اؤز لرینی گنلیک له میللیتچی و قیسمن ده تورک میللیتچی سی تانیملاییرلار.

ایندی ایسه بو میللیتچیلیک آذربایجان میللی حرکتینده نئجه تانییلیر؟ بونا گؤره کی بو حرکت ایندی لیک فارس میللیتچی لیگینه قارشى ساواشماق دادیر. بوردا بیز بیر چئشیت چلیشگی ایله قارشى قارشیباییق و اودا بودور کی اگر فارس میللیتچی لیگی پیس دیرسه نندن آذربایجان فعاللاری اؤز لرینی میللیتچی اولاراق ایفاده ائدیرلر؟

آذربایجانلی تورک میللیتچی لر؛ اؤز میللیتچی لیکلرینی قورتاریجی و فارس میللیتچی لیگینی باسقیجی اولاراق گؤرورلر. یعنی مودافیعه جی میللیتچی لیک تجاویز و سالدیرقان میللیتچی لیک ایله ساواشیر.

میللیتچی لیگین کؤکؤ (اؤزؤ) قورتولوش ایدی و بشر تاریخینده یئنی مئوسیم(فصیل) آچدی اما دولت-میللت سورجینده باسقیجی و سؤمورگه چیلیک آراجینا دؤندو. بو دورومدا آذربایجان تورک میللیتچی لری اؤز میللیتچی لیکلرینی؛ نئجه باسقیجی اولماق خطریندن قورویاجاقلاری سوروشولمالی دیر.

آذربایجانلی میللی فعاللارینین هله ده بو سورویا جوابلاری یوخدور. میللیتچی لیک آراجی ایله آذربایجانین موتلولوغو اوغروندا نه قدر ایرلی گئده بیلجیک؟ داها اؤنجه یاشانمیش تورک میللیتچی لیگیندن اؤرنک ائلمادان اونا یئنی بیر آنلام وئره بیلجه بیک می؟

يازىنىن اىلك بۇلومونده وورغولادىق كى آذربايجان مىللى حركتى نىن چوغونلوغو گىنللىكله مىللىتچى و قىسمَن ده تورك مىللىتچىسى (توركچو) دىرلر. بو بۇلومده ايسه آذربايجان مىللى حركتى نىن توركچولوگونو بو حركتىن ايدئولوژىسىندىن گىنل بىر باخيش (القى) الدە ائتمك اماجى ايله اينجهليه جىيك.

۱۹ اينجى يوزايلين سونلارى و ۲۰ اينجى يوزايلين باشلارىندا كى توركچولوگ، تورك دونياسى آدلىم دوشونورلرى اولان على بئى حوسين زاده، يوسوف آكچورا، ايسمائىل بئى قاسپيرالى و ضيا بئى گۇكالىپ طرفلرى ندىن اورتايا قويولدو، تورك مىللىتى نى دونيانين يئنى دگرلرى ايله تانىشدیرماغا چالیشدى.

توركچولوگون دوغوشو، توركلرىن مىللى كىملىكلرى نىن گليشمهسى دوغرولتوسوندا اؤنجول بىر آددىم ايدى. دواملى گليشمهده اولان باتى مىللىتچى ليگى نىن قارشى سىندا آتيلان بىر ديرنيش آددىمى ايدى.

او دؤنمده توركچولوگ، خالقى مىللت قاورامى ايله تانىش ائتمك اوچون بىر دئوريمجى حركت ايدى. عىنى زاماندا باتى گليشىمى نىن سويه سینه يئتيشمك اوچون بىر آشاما ساييليردى كى موحافىظه كار يۇنتملى بىر ساواش گنديردى.

۱۹۶۰ اينچى ايل لردن سونرا، سوسيالىزم و كومونيزم توركيهده تهلوكه حيس ائتديكدن سونرا توركچولوگ بو اۆلكهده بام باشقا بيچيمه چئوريلدى. دئوريمجى و چاغداش توركچولوگ بىرىنى موحافىظه كار توركچولوگه كى؛ توركلوك و ايسلامچى ليق (سوننى مذهب) دن دوزلميشدى وئردى. بو دؤنمدن سونرا اۆلكهده توركچولوگ حركتى سياسى بىر حيزبه دؤنوشدو.

۸۰ اينچى ايل لرين سونلارى و سووييت بىرليگى نىن چؤكمهسى ايله آذربايجان خالق جيههسى ابولفضل انلچى بئى اؤندرليگى ايله توركچولوگه يپ يئنى بىر سؤيلم گتيردى. اودا دا محمد امين رسول زاده كىمى توركچولوگه گليشميش و اؤنجول آنلام وئردى.

انلچى بئى ين ياراتدىغى توركچولوگ يوموشاق و ايليملى ايدى. شيتدلى دئگيل دىر.

آذربايجان مىللى حركتى سياسى لشمه آشاماسىنى آرازين اوتايندا (قوزئى آذربايجان) كى اولايلازا بورجلو ايدى. ۱۹۰ اينچى ايل لرده كى توركچولوگ؛ انلچى بئى توركچولوگونه داها ياخين و بنزر ايدى. اما ۲۱ اينچى يوز ايلين باشلارىندا آذربايجاندا كى توركچولوگ، توركيهده كى توركچولوكدن ائنگى لندى، تابيكي اؤزونه گؤره بللى ندىلرى واردير كى آراشتيريلماسى گركير.

ايندى ايسه آذربايجان مىللى حركتى اىلك باشدا حركتين ماهيتى و ايلكهسى حاقد تعريفلر و تفسيرلر وئرمهلى دىر. بو حركتى دونيا چاپيندا تانيتديرماق اوچون؛ مىللىتچى ليكدن توتشموش توركچولوگه قدر يئنى دن گؤزدن كئچيرمك گركير.

ابراهیم نفیسی

میللی حرکت نه اوچون موباریزه آپارمالیدیر؟

گیریش

گونوموزده، باشقا دولتلر طرفیندن ظولمه معروض قالان ائتتیکلر و میللتلره اویقولانان سیاستلری تانیملاماق اوچون آسیمیلاسیون، ایریمجیلیق، شوونیسم، ایرقچیلیق، سؤمورگهچیلیک و ب ترمینلر قوللانیلمیشدیر. میللی حرکت آکادمیک و بیلیمسل اولاراق دونیا، بؤلگه و گونئی آذربایجانین دورومونو اینجله یرک ان ائتکین ترمینلری سئچیب خالقیمیز و اولوسلار آراسی توپلانتیلاردا اؤزل بیر سیاسی ادبیاتلا اؤزونو ایفاده ائتمهیه چالیشمالیدیر. بونو ائتمک اوچون هرندن اؤنجه ایران آدلانان اؤلکه و گونئی آذربایجانین دورومونو و ایلیشکیلرینی دیرلندیرمک لازیمدیر. بونون یانیندا ایسه دونیا گوندمینده اولان سیاسی ائتکین و گوندمه اولان ترمینلری و سیاسی ادبیاتی اؤیرنمکله برابر سیاسی ادبیاتیمیزی اورتایا قویایلیریک. سیاسی ادبیات هر بیر سیاسی و توپلومسال حرکتین و با بیر هؤرگوتون ایستکلرینی، ایچریگینی و هدفلرینی یانسیدیر. بو اوزدن قوللانیلان سیاسی ادبیاتمیزدا نهایت قدر دیققتلی اولماغیمیز گرکیر.

– ایران آدلانان اؤلکهده گونئی آذربایجان تورکلری نه بیچیم سیاستلره معروض قالیرلار؟

بو سورغو اصلینده او قدر قاپساملی و گئنیش بیر قونو ایچرن بیر مسئلهنی اورتایا اتیرکی بیر قیسا یازی دا بونو اچیقلاماق مومکون دئییل آنجاق آپ آیدین دیر کی گونئی آذربایجان تورکلری عرب، کورد، تورکمن، بلوچ و باشقا میللت و ائتتیکلر کیمی اکونومیک، کولتور و توپلومسال آلانلاردا فارس ائتتیک قروپو ایله عئنی حاقلارلا صاحب دئییللر. فارس ائتتیک قروپونون دیلی، کولتور، تاریخی، مدنیتی، موسیقیسی، ادبیاتی، تناتری، سینماسی عئنی زاماندا باشقا غیرفارس میللتلره دایاتیلیر. بیر باشقا طرفدن ایسه ایران خریطه سینیه باخدیغیمیزدا سینیر بؤلگه لرده یاشایان غیرفارس میللتلر اکونومیک و رفاه آچیسیندان چوخ دوشوک بیر وضعیتده دیرلر. بئله لیکله مدنیت و اکونومی آچیسیندان غیرفارس میللتلر داها آشاغی بیر سویده یاشاماقدادیرلار. عئینی زاماندا ایران اؤلکه سی بیر ساتنرالیست حاکمیتیه صاحب تک دولتله یونه دیلن بیر سیستمه صاحبیدیر. یعنی بوتون بؤلگه لر سادجه تهران دا حاکیم اولان دولت طرفیندن یؤنه دیلیر بئله لیکله غیرفارس میللتلرین اؤزلرینی ایداره ائتمکده و اکونومیک و کولتور دوروملاریندا هئچ بیر

اولوملو و یا اولومسوز روللاری اولایلمه میشدیر. بو مسئله لری بیر آریا قویوب سونوچ چیخارتماق ایسترسک؛ ایرانین سانترالیست حکومت سیستمی فارس مدنیتی هژمونیکسی نین الینده دیر و یا باشقا سؤزله ایران کیمی چوخ میللتلی بیر اؤلکه نین یؤنه دیم سیستمی فارس کیملیگینین اوزرینده قورولموشدور. بو دورومدا باشقا میللتلر گوجسوز دوروما گتیریلیر اولارین معنوی وارلیقلاری او جومله دن تاریخی و مدنی میراثلاری یوخ سایلیر؛ مادی وارلیقلاری ایسه فارس کیملیگی و مدنیتی و کولتورو اوچون خرج ائدیلیر. گونئی آذربایجان بؤلگه لرینده اولان مادی ثروتلر، میللتدن آلینان وئرگیلرین یوزده نجه سی آذربایجان تورک میللتینین ادبیاتی، دیلی، موسیقیسی، تاریخی و اکونومیکسی اوچون خرجلنیرمی؟! آذربایجان تورک میللتی نین کیملیگی ایران آدلانان اؤلکه ده اینکار ائدیلیر، باشقا طرفدنسه مادی و معنوی وارلیقلاری سؤمورولور و آرادان محو ائدیلیر.

- سیاسی ترمینلریمیزه دوزلیش وئرک

یوخاریدا سادجه بیر قیساجا میللتیمیزه قارشلی اویقلانان سیاستلره توخونولسادا آرتیق دورومون نه اولدوغو هرکسه آپ آیدیندیر. مرکزی حکومت ۱۹۲۵ دن اعتبارن تک دولت، تک میللت دوشونجه سی اساسیندا قورولوب یئنلی بیر حکومت سیستمی اویقلاندی. نه ایسه کی او تاریخدن اؤنجه ائله بیر ایداره سیستمین کنچمیش امپراطورلوقلاردا بنزری گورولمهمیشدیر. بو سیستم اویقلاندیقدان سونرا آذربایجان میللتی ۱۹۴۵ ده بو سیستمی ییخماق و ایران دا غیرفارس میللتلره اؤزارکلیک و اؤز مقدراتینا حاکیم اولماق حاققی قازانديرماق اوچون موباریزه بايراغینی قالدیردی. بو موباریزه خاریجی گوجلرین و ایران دا اولان پهلوی رژیمینین انلاشماسی نتیجه سینده ائله همین پهلوی رژیمی طرفیندن غدارجاسینا قانا بویانسادا بیرداها ۱۹۷۹ ایلیندن همن سونرا باش قالدیران موسلمان خالق پارتیاسی حرکتی بیرداها غیرفارس میللتلرین اؤزونو ایداره ائتمه حاققینی ایالتی و ولایتی قانونو چرئوه سینده طلب ائتدیگیندن سونرا بیرداها ایرانین مرکزی حکومتی ایسلام جومهوریتی طرفیندن آجیماسیز بیر شکیلده باسدیریلدی. بوتون بو ایلر بویو آذربایجانین اؤزونو ایداره ائده بیلیمک حاققینی طلب ائتمه باغیرتیلاری چوخ آغیر قانلی باسدیرمالارلا سوسدورولدو. آنجاق بوتون بو حرکتلرین آنا اکسنی تام اولاراق میللی اولمامیشدی. «ارتجاع»، «شوونیسیم»، «ستم ملی»، «تبعیض»، «آزادخواهی» کیمی ترمینلر هر زامان آذربایجان دان باشلایان توپلومسال حرکتلرده سیاسی و دئوریمسل ترمینلر اولاراق قوللانیملیشدیر.

بو ترمینلر بیزیم تاریخیمیزده اولان دیرلی و سایقین سولجو شخصیتلریمیز طرفیندن اورتایا قویولسادا بوگون ۳۰ ایله یاخین بیر عؤمور یاشایان مدرن گونئی آذربایجان میللی حرکتی اوچون اویغون دئییلدیر. کنچمیشده کی حرکتلریمیزده آنا اکسن گونئی آذربایجان دئییل دئوریمی بوتون ایرانا داغیتماق ایدی آنجاق بوگون آذربایجان میللتی دئوریمچی دئییل آذربایجان تورک میللتی بوگون قورتولوش ساواشینا آپارماقدایر و بؤیوک هدفی ایسه گونئی آذربایجانین اؤز مقدراتینا ابدی شکیلده حاکیم اولماسیدیر. اونوتماق کی بیزیم میللی حرکتیمیز تام اولاراق «میللی» و آپاردیغی ساواش ایسه «قورتولوش» ساواشیدیر. بئله لیکله میللی حرکت گرچی کنچمیشده کی حرکتلردن ائتکیلنمیشدیر آنجاق میللی حرکتین یئنلی نسلی بو ترمینلری دئییشدیرمیه قول آتمیشدیر. «فارس عیرقچیلیغی»، «راسیزم» و «استعمار»، «سؤمورگه چیلیک»، «فارس سؤمورگه چیلیگی» کیمی ترمینلر «شوونیسیم» کیمی سیاسی آغیرلیق داشیمایان بیر ترمینلرین یئرینی آلماقدایرلار. عیرقچیلیق گونوموزده اولوسلار آراسی کنوانسیونلاردا بیر سیاسی آنلامی و آغیرلیق داشییان بیر ترمین اولاراق قبول ائدیلیمیش، آکادمیک اولاراق ایسه آراشدیرلیمیش و بوتون چرئوه لری و بیچیملری تانیلمامیشدیر. بونا رغمن ایران دا غیرفارسلار آپاریلان سیاستلر گرچکندنه بیر عیرقچی ذهنیتین نتیجه سیدیر چونکو غیرفارس میللتلر بیرینجی درجه وطنداشلیق حاققلاریندان محرومدورلار. حاکیم ائتیک قروبو بیز تورکلره قارشلی بوتون ساحه لرده حتی ایدمان کیمی غیرسیاسی اولایلاردا عیرقچی داوانیر. عیرقچیلیغین نتیجه سینده اورتایا چیخان سیاستلری و بیزی و باشقا غیرفارس میللتلری بیر سؤمورگه حالینه گتیریر. «سیاسی مقدراتین تعین ائتمه حاققی» ایسه عئینی شکیلده بیر سیاسی قاورام اولاراق گونوموزده بوتون انسان حاققلارینی ایلگیلندیرن کنوانسیونلاردا اچیقلامیش و قبول ائدیلیمیشدیر.

– گوئنى آذربايجان سۇمورگە مى؟

بوگون أكادئىمىك ساحەلرىندە ايچسل سۇمورگەچىلىك ترمىنى گوندمەدەدیر. ايچسل سۇمورگەچىلىك ترمىنىندە اولان ايچسل سۇزجوبو هر هانسی بیر سۇمورگەچى سياستين اۆلكە سينىرلارى ايچيندە باش وئردىگىنى وورغولايير. بیر ائتتىك قروپو اۆلكە ايچيندە باشقا ائتتىك قروپونو بويون ايمەگە مجبور ائديب، باسقى شرايىطى اويقولارسا بو دوروم بیر ايچسل سۇمورگەچىلىگى تانيملادير. ۱۸۴۶-۱۸۴۸-يىللىرى آراسيندا مکزىك و آمئريکا آراسيندا اولان ساواش سونا چاتديغىندىن سونا آمئريکا بيرلشميش دولتلىرىنىن ايچيندە ياشايان مکزىكلىلەر اويقولانان باسقىلار بوگون بیر ايچسل سۇمورگەچىلىك كىمى أكادئىمىك آلانلاردا آراشدىرىلير و تانيملاتير. يىنى فورمالاشماقدا اولان آمئريکا بيرلشميش دولتلىرى ميللت-دولتى مکزىك اصيلىلى اولان خالقى و حتى آمئريكانين يئرلى اولان اسكى خالقلارينا آيرىمجىلىق سياستلىرى يوردولەرك سۇمورولدوبو زامانلار كىمسە بو مسئلەنى تنقىد ائتمەزدى. ويا همىن اۆلكەدە اولان قارادريلىلەر نە شكىلدە عىرقچى دوشونجهلر نتيجهسيندە سۇمورگە حالينه گىتىلميش بیر وضعيته دوشورولورلر بونودا كىمسە ديرلندىرمىردى آنجاق قارادريلىلرين مدنى حركتلىرى سۇمورگەچىلىك سيستىمىنى دىيىشرك ياسالارين اورتان قالدىرىلپ يىنى و برابر بیر شرايىط اويقولايان ياسالارى گىتردى. بىلىمسىل اچيدان اسكى سۇمورگەچىلىك يايى و تشكىلاتلارما باخيمىندان داها چوخ سرتدىر آنجاق يىرمى و يىرمى بيرىنجى يوزايلىگىندىن باشلانان ايچسل سۇمورگەچىلىك چوخ ائتكىن و عىنىنى حالدا ياولاش و يوموشاق بیر شكىلدە قاباغا گىدير. هر حالدا نتيجهلەر عىنى دىروسۇمورگەچىلىك ماهيتى دىيىشمير.

گوئنى آذربايجان بوگون بیر اۆلكەنىن ايچيندە بیر ايچسل سۇمورگە اولراق بوتون مادى و معنى واريقلارى يوخ ائدىلمەك دەدیر. دىلى ياساقلانميش، ادبياتى، سينماسى، يايين ائولرى، كولتور مركزلىرى، تاريخى اوچون ياساقلار قويولموش و هر هانسی بیر مدنى فعاليت يالان اتهاملارلا قارشىلانراق باسدىرلير. حتى گوئنى آذربايجان توركلرى وئردىگى مالياتلار و قازانجلار اؤز خالقينين معنى و مادى رفاهى اوچون دئيىل تام ترسينه اونون واريقلارنى ياساقلاماق اوچون گوونلىك مسئلەلرينه صرف ائدىلير.

– آذربايجان تورك ميللەتى نە ايستە يير؟

آذربايجان تورك ميللەتى البتە كى بيران اؤنجه وطنلىرىنى سۇمورگە آلتىندان چىخاردىب قورتولوشونو ايستە ييرلر. سۇمورگە آلتىندا اولان بير ميللت اوچون قورتولوش هر هانسی بیر هدفدن اوستوندور چونكو قورتولمايان بير ميللت اوچون دئموكراسىنين آنلامى اولماز. قورتولوش اوچون آذربايجان تورك ميللەتى اؤز طالعينى بىلمەلى و اؤز مقداراتىنين تعيين ائدىلمە پروسسسىنى ايلنه كىچىرمەلىدير. باشقا سؤزلە آذربايجان تورك ميللەتى اوزونو ايداره ائتمك اوچون تيريز مركزلى بير حكومت فورماتىنى دوشونمەلى و اونون اوچون موباريزە ائتمەلىدير. گوئنى آذربايجان ۱۰۰ يىلدىن چوخ اپاردىغى آزادلىق و اؤزونو ايداره ائتمك يولوندا موجدابلەر هر زامان مركزى قوولر طرفيندن باسدىرلميشدير. بو گون ايسە آذربايجان توركلرى كىچىميش سەھولرىندن درس آلاراق اؤز يولونو موستقىل بير شكىلدە هئج بير سياسى آخىنين باغىملىسى اولمادان هر شرايىطدە سادجە آذربايجانين منافيعىنى گؤز اؤنۈنە آلاراق يولا دوام ائتمەلىدير. آذربايجان اونوتمايلىدىكى مشروع ساوونما حاققىنا صاحىبدير و گلجكده بو حاققىندان قوللاناراق اؤز مودافيعە اردوسونو قورماقلا اؤز قوردوغو حاكىمىتى و قورولوشو گوونجه آلتىنا آلمالىدير.

– ميللى حركت بوتون آذربايجانلىلار بىن حركتيدير

مىللى دئمك بو آنلامدادير كى گوئنى آذربايجاندا ياشايان بوتون توركلر و حتى غيرتوركلر بو حركتدن و اونون قازانجلارىندان فايдалانمايلىدير. مىللى حركتدە اولان آخىنلار چوخ چىشىدىلى و فرقليديرلر آنجاق اولانلار بىن اورتاق مخرجى آذربايجان توركلويونو سۇمورگەچى سياستلردن قورتارماقدير. بئله ليكلە بو حركت طبعى كى بير فيكرى و يا سياسى آخىنين تمسيليچىسى دئيىل بوتون تك تك گوئنى آذربايجاندا ياشايان خالقين حركتىدير. بوتون صينىفلر، ايشچىلر، اؤيرتمنلر، اؤيرنجيلر، بوتون توپلومسال قاتمانلار، قاديانلار، بوتون چشىدىلى عقيدەلرە صاحىب اولان آذربايجانلىلار آذربايجان مىللى حركتىنىن سىكولار و دئموكراتىك چاتىسى آلتىندا مىللى قورتولوش و مىللى اؤزگورلوك اوچون بىلر شەبىلرلر. بوتون سياسى آخىنلار مىللى حركتدە اولان فرقلى دوشونجهلرى تحمل ائتمەلى تيرىن ائديب اؤيرنمەلىديرلر. قورتولوش موجدالە يولوندا دئموكراسىنى تيرىن ائدەبىلمك كىمى بير فرصتى قازانچانوييرمك دەموكوندور.

س.ز

ندن ناسیونالیسم؟

سیاسی، کولتورل و سوسیال دیجیتال درگی

هر بیر میللت، اؤز سعادتی، ریفاهی و گوونلیغی ایچین بیر آنا یول / آنا فلسفه سئچمک زوروندادیر. بو آنا یول او میللتین گئنل دوشونجه سی و یول خریطه سی اولاراق تانیملانماقدادیر و او میللتین دونیایا باخیشینی و یاخود ایدئولوژی سی نی آنلاماقدادیر. بو آنا یول واسیطه سی ایله او میللت گلّه جگه ایشیق ساجیر و اؤزونو یاخجی گونلره و سعادتی چاغلارا آپارماق ایسته ییر. باشقا بیر دئییشله هر بیر میللت گلّه جگه نئجه آدیم آتماق ایسته دیگینی و هانسی کانالاردا یتریمک ایسته دیگینی، بو گوندن بللی ائله مک زوروندادیر.

گونئی آذربایجان دا یاشایان تورک میللت ایسه بو قاعده دن مستثنی دگیلر. بو تورک میللت تاریخینی دوشونه رک و گنچمیشینی نظرده آراق، امین آددیمارلا گلّه جگه آددیم آتماق ایسته ییر. بو میللت دونیانین بوتون میللتلری کیمین اؤزونو گوجلندیرمک و ساغلام بیر توپلوم یارتماق ایسته ییر.

گونئی آذربایجان تورک میللتی سعادتی گونلره آددیم آتماق اوچون داها اؤنجه بیر نئجه باشاریسیز دئوریم و سیاسی حرکتی گنچکلشتمیشدیر. اؤرنک اوچون گونئی آذربایجان میللتی، مشروطه حرکاتیندا شاه و دربار گوجونو سینیرلاندیماق اوچون بیر بؤیوک دئوریمه ایمضا آتمیشدیر. بو دئوریمین آنا فلسفه سی شاه گوجونون سینیرلانماسی و قانونلاری تصویب ائله ین و شاه ایشلرینه نظارت ائله ین بیر مجلسین قورولماسی ایدی. بو دئوریمین فعالیت چرچوه سینده سیلاحلی مباریزه لرگورونسه ده، تام بیر سول حرکت کیمین تانیملاماق اولماز. نبیه کی بو دئوریمین قارام قایناغیندا، اؤز گورلوک، دئموکراسی و اؤز مقدراتینی تعیین ائله مک قاوراملاری داها چوخ گؤرونمکده دیر. آنجاق بو دئوریم و بو اؤرنک حکومت مدلی گنچکلشمه دن، پهلوی آدیندا بیر دیکتاتور حکومتی نین ایش اوستونه گلمگی ایله، گونئی آذربایجان تورک لری نین اؤز گورلوک آخارماق یولوندا بوتون چابالاری هدره گنتمیشدیر.

بیر باشقا باشاریسیز دئنه ییم ده ۱۳۲۴ اینجی ایلده یاشانمیش دیر. گونئی آذربایجان تورک لری اؤز لرینه بیر یاخجی توپلوم یارتماق اوچون، فدرال بیر یایی یارتماغا قرار وئرمیشلر. اونلار اؤز مقدراتلارینا صاحب چیخماق و اؤز لرینی یؤنتمک اوچون چالیشمیشلار. بو دئوریمین آنا آکتورلاری داها چوخ سول دوشونجه نی منیسه میش اولسالار دا، یینه ده آذربایجان سئوداسی و وطن عشقی بو آکتورلرین بوتون چالیشمالاریندا گورمک اولار. آنجاق بو دئنه ییم ده بللی بیر سیاسی ندلردن دولایی باشاریسیز لیقلا سونلانمیشدیر.

گۆردوگونوز کیمین گونئی آذربایجان میللتی اؤزونه سعادتلی گونلر یاراتماق اوچون بیر نجه باشاریسیر چاپاسی اولموشدور. یازارین گۆروشونه گۆره گونوموزده گونئی آذربایجاندا لاب گوجلو سیاسی گۆروش و خالق آراسیندا لاب چوخ منیمسه نن سیاسی آخیم، میللیتچیلیک یا ناسیونالیسم دوشونجه سی دیر. ناسیونالیسم دوشونجه سی، انترناسیونال سولچولارین پیسله مک و آشاغیلاماقلارینا رغمن، اینسانلیق دوشمنی بیر دوشونجه دگیل. انترناسیونال سولچولار همیشه ناسیونالیسمین فاشیسمه یول اچاغاغینی ساوونموشلار و همیشه چالیشمیشلار ناسیونالیسمی بیر وحشی و حقیر دوشونجه کیمین گۆسترسینلر. اما بو چاپالارا رغمن گونوموز دونیاسیندا ناسیونالیسم بوتون دونیادا و حتی گلیشن اؤلکه لرده میللتلر و دولتلر طرفیندن منیمسه نن بیر ایدئولوژی دیر. بونا اؤرنک اولاراق سون ایللرده باتی اوروپادا میللیتچی پارتیلرین سئچکیلرده باشاریسینی گۆستمک اولار.

یوخاریدا بلیرتدیگیمیز کیمین گونئی آذربایجان تورک میللتی نین آراسیندا لاب چوخ منیمسه نن دوشونجه، ناسیونالیسم دوشونجه سی دیر. نییه کی آسیمله اولماق قارشیسیندا دیره نن و وار اولوش موجدیله سی وئرن بیر میللت، اؤز وارلیغینی ایثبات ائله مک اوچون ناسیونالیسمدن باشقا بیر دوشونجه یه باش وورا بیلمز. بو میللتین هر بیر بیرئی اؤز تاریخینه، فرهنگینه، دیلینه و عنعنه لرینه دریندن باغللیغی واردیر و هر چاغدا اؤزونو هر آچی دان باغیمسیر بیر میللت کیمین تانیتماق ایسته میشدیر. ناسیونالیسم دوشونجه سی هر شئیدن اؤنجه اؤز میللتی نین چیخارلارینی اؤن پلانا چیخاردیر و چالیشر هر ساحه ده اؤز میللتی، لاب چوخ منفعتی آپارسین. اگر بو تعریفلری گۆز اؤنونده بولوندورساق، گۆره جه ییک کی ناسیونالیسم دوشونجه سینده یادیرقامالی بیر دوروم یوخدور. نییه کی اؤز میللتی نین چیخارلارینی اؤن پلانا چیخاردان و اؤز میللتینه خیدمت ائله مک ایسته ین بیر دوشونجه، او قدر ده پیس و حقیر بیر دوشونجه دگیلیر.

میللیتچیلیک و میللت سئوگیسی، هر بیر اینسان اوچون آتا، آنا و عائله سئوگیسی کیمین دیر. نجه کی بیر شخص اؤز آتا آناسینی مینتسیر و ندنسیر سئویر و اوللاری سئومک اوچون هئچ بیر بهانه و دلیل آختارمیر، عینی شرایطده اؤز میللتی نین کولتورونو و دیلینی و تاریخینی سئومه لی دیر. بعضا گۆرونور کی انترناسیونال سولچولار بئله بیر دوشونجه نی اورتایا آتیرلر کی «بیز اؤز میللت و دیلیمیزین سئچمه سینده هئچ بیر رولوموز یوخودور و چون بیز دیلیمیز و میللیتی میزی سئچمه میشیک، پس گرک میللت و دیلیمیزین اوستونده تعصبوموز اولماسین.» بو انترناسیونال لارا بئله جواب وئرمک اولار کی «هئچ بیر اینسان اؤز آتا و آناسی نین سئچمه سینده ده هئچ نقشی یوخدور. پس نییه هر شخص اؤز آتا آناسینی سئویر؟ اگر دیل و میللت ده سئچمک حق یوخدور، آتا آنانین سئچمه سینده ده سئچمک حق یوخدور، پس او زامان نییه هر شخص اؤز آتا آناسینی سئویر؟» بو استدلال ایله بئله دئمک اولار کی هر بیر شخصین بؤیومه سینده آتا، آنا، عائله و توپلومون نقشی واردیر و بوتون بونلار دا سئومگه لاییق دیر. یانی میللت و دیل ده، آتا آنا قدر هر اینسانین بؤیومه سینده نقشی واردیر.

بیر باشقا قونو ایسته، گۆچ مسئله سی دیر. یانی باشقا یئرلردن و باشقا تورپاقلاردان گونئی آذربایجان آیاق باسان و گونئی آذربایجانلی اولمایان میللتلر دیر. مدرن سول دوشونجه سی بو قونو اوچون چوخ سانتی ماتال و مسامحه کار بیر باخیشی واردیر. یانی سولچولارین باخیشلارینا گۆره میللتلر آراسینداکی مرزلر چوخ قابر تیلمامالی دیر و بوتون اینسانلار بیر انترناسیونال دونیادا یاشامالی دیرلار. اما سولچولارین بو باخیشلاری چوخ سطحی و سیرادان بیر باخیشدیر. بوگون گونئی آذربایجاندا یاشایان هر بیر میللت، باشقا یئرلردن بو تورپاقلارا گۆچن میللتلرین قارشیسیندا دورماق و دیرنمک حقی واردیر. نییه کی دونیانین بوتون گلیشمیش اؤلکه لرینده ده بو گۆچ مسئله سی، چوخ آغیر و وهیم سونوچلار بول آچمیشدیر. بو گلیشمیش اؤلکه لرین سورونلارینی گۆز اؤنونده بولوندورساق، گۆره جه ییک کی تورک اولمایان میللتلرین گونئی آذربایجانا گۆچمکلری نین قاباغیندا دایتماق، نه قدر دوغرو و دوز ایش دیر.

یازارین باخیشینا گۆره ناسیونالیسم و میللیتچیلیک، هر بیر توپلومون گلیشمه سی اوچون تک یولدور. نییه کی اؤزونو سئومه ین بیر میللت، یاخجی گونلر آختارماغی هئچ دوشونمه یه جک دیر. هر بیر توپلوم گرک ایلک اؤزونو سئوه کی اؤزونو یاخجی و سعادتلی گونلره طرف آپارماغا لاییق گۆره. بو اوزدن گونئی آذربایجان تورک میللتی نین قورتولوش و سعادت یولو، تکجه و تکجه میللیتچیلیک و ناسیونالیسم دیر.